

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ
МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ імені С.З. ГЖИЦЬКОГО

Факультет менеджменту, бізнесу та публічного
адміністрування

Кафедра туристичного бізнесу та гостинності

Допускається до захисту
«_____» _____ 2025 р.

В.о. зав. кафедри _____

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
студента **Ясеницького Михайла Олександровича**

на тему:

РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЛЬВІВЩИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ТУРИСТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ

на присвоєння кваліфікації – **Магістр з туризму**

Керівник роботи _____

к.е.н., доцент Гримак О.Я.

Львів 2025 р.

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С. З. Гжицького

Факультет менеджменту, бізнесу та
публічного адміністрування

Кафедра туристичного бізнесу та
гостинності

ОС Магістр
Спеціальність Туризм та рекреація

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о.завідувача кафедри
_____Л.П.Кушнір
«____» _____2025р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА

Ясеницького Михайла Олександровича

1. Тема роботи: «Рекреаційні ресурси Львівщини: сучасний стан та перспективи туристичного використання»

керівник роботи к.е.н., доцент Гримак О.Я., затверджена наказом вищого навчального закладу від «____» _____ 2025 року № _____

2. Строк подання студентом проекту (роботи) листопад 2025 року

3. Вихідні дані до проекту (роботи) – *робота буде виконуватись у межах Львівщини*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): *_рекреаційні ресурси Львівщини, сучасний стан, перспектива туристичного використання*

5. Перелік графічного матеріалу – *у роботі будуть представлені таблиці, карти, рисунки.*

6. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вступ	Травень 2025	
2	Огляд наукової та патентної літератури	Липень 2025	
3	Вивчення методів досліджень	Вересень 2025	
4	Опрацювання результатів досліджень	Жовтень 2025	
5	Формування висновків та підготовка роботи до захисту	Листопад 2025	

Студент

(підпис)

Ясеницький М. О.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

к.е.н., доц. Гримак О.Я.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Ясеницький М.О. Рекреаційні ресурси Львівщини: сучасний стан та перспективи туристичного використання

Кваліфікаційна робота магістра перед атестаційною комісією на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 242 «Туризм і рекреація».

У кваліфікаційній роботі магістра систематизовано наукові підходи до розкриття сутності рекреаційний ресурс. Здійснено вивчення класифікації рекреаційних ресурсів та підходів до її оцінки.

Досліджено рекреаційні ресурси Львівщини: природні, історико-культурні та соціально-економічні. Визначено сучасний стан туристичної діяльності на території області, що дало можливість стверджувати про значні перспективи подальшого розвитку туризму. Визначено основні перешкоди для ефективного розвитку рекреаційного господарства регіону.

На прикладі Північно-Західної Бойківщини (Турківщини) запропоновано шляхи покращення туристичної діяльності у області використовуючи нові ресурси, що знаходяться у менш туристично розвинених місцях.

Результати роботи можуть бути використані Львівською обласною військовою адміністрацією, Турківською, Боринською, Стрілківською територіальними громадами при вдосконаленні розвитку туризму.

Ключові слова: рекреаційний ресурс; етнічний туризм; рекреаційно-туристичний потенціал; туризм, туристичний продукт.

Кваліфікаційна робота магістра складається із вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій. Роботу викладено на **90** сторінках друкованого тексту, містить **10** таблиць і рисунків, **6** сторінок додатків. Список використаної літератури містить **88** найменувань.

© М. О. Ясеницький, 2025

© ЛНУВМБ ім. С.З. Гжицького, 2025

ANNOTATION

Yasenytskyi M.O. Recreational resources of Lviv region: current state and prospects for tourist use

Master's qualification work submitted to the attestation commission for obtaining the educational degree "Master", specialty 242 "Tourism and recreation".

The master's qualification work systematizes scientific approaches to defining the essence of recreational resources. The classification of recreational resources and the main approaches to their assessment are examined.

The recreational resources of the Lviv region – natural, historical-cultural, and socio-economic – have been researched. The current state of tourism activity in the

region has been identified, which makes it possible to assert the significant prospects for the further development of tourism. The main obstacles to the effective development of the region's recreational sector have been determined.

Using the example of the North -Western Boiko region (Turka area), ways of improving tourism activities in the oblast have been proposed by utilizing new resources located in less touristically developed areas.

The results of the study can be used by the Lviv Regional Military Administration, as well as the Turka, Borynia, and Strilky territorial communities to enhance tourism development.

Keywords: recreational resource; ethnic tourism; recreational and tourist potential; tourism; tourist product.

Keywords: recreational resource; ethnic tourism; recreational and tourism potential; tourism; tourist product.

The master's qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions, and recommendations. The work comprises 90 pages of printed text and includes 10 tables and figures, and 6 pages of appendices. The list of references contains 88 sources.

© M. Yasenytskyi, 2025

© LNUVMB named after S.Z. Gzhytskyi, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ТЕРИТОРІЇ	10
1.1. Методологічні підходи до визначення поняття «рекреаційно-туристичний ресурс»	10
1.2. Класифікація рекреаційних ресурсів	14
1.3. Методи вивчення дослідження рекреаційних ресурсів	23
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ	26
2.1. Актуальний стан розвитку рекреації і туризму у Львівській області на основі наявних ресурсів	26
2.2. Історико-культурні рекреаційні ресурси	28
2.3. Природні рекреаційні ресурси	31
2.4. Соціально-економічні туристичні ресурси	34
2.5. Актуальні проблеми використання рекреаційних ресурсів області	37
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ОБЛАСТІ НА ПРИКЛАДІ ТУРКІВЩИНИ (ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОЇ БОЙКІВЩИНИ)	41
3.1. Рекреаційні ресурси території та напрямки їх використання	41
3.2. Шляхи залучення нових рекреаційних ресурсів	66
3.3. Можливості впровадження нових туристичних продуктів	68
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність теми. Незважаючи на воєнний стан в Україні, у контексті зростаючого попиту на зелений, оздоровчий, пізнавальний та інші види туризму в Україні, важливою є ідентифікація й ефективне використання місцевих рекреаційних ресурсів, особливо в Українських Карпатах неможливий без глибокого вивчення та всебічної оцінки рекреаційних ресурсів. Однією із найбільш перспективних для розвитку туризму залишається Львівська область. Проте, незважаючи на багатогранність цього краю, він сьогодні потребує пошуку нових джерел фінансування, оскільки лише частина ОТГ області сповна використовують туристичні ресурси. Вважаємо, що виходом із цієї ситуації може стати активізація туристичної галузі, для розвитку якої тут існують усі необхідні передумови: значні природні ресурси, вигідне прикордонне розташування та цінна історико-культурна спадщина [10]. Це зумовлено як численними історичними подіями, що відбувалися на цих землях, так і добрим збереженням місцевих природних ресурсів.

Попри активне зростання туристичної інфраструктури в окремих частинах області, інші території потребують значних інвестицій та часу для становлення туристичної діяльності. Аналіз сильних і слабких сторін соціально-економічного розвитку регіону, його проблем та можливостей дасть змогу визначити оптимальні шляхи подальшого розвитку, що принесе користь не лише громадам області, а й Україні загалом.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз рекреаційних ресурсів Львівської області шляхом дослідження природних та історико-культурних об'єктів у поєднанні з інфраструктурною складовою туристичної галузі для вдосконалення організації регіональної туристичної діяльності та її структурних елементів.

Відповідно до мети поставлено такі завдання:

- охарактеризувати методологічні підходи до визначення поняття «рекреаційно-туристичний ресурс»;
- проаналізувати передумови формування і розвитку туристично-рекреаційного потенціалу території;
- дати загальну характеристику рекреаційних ресурсів;
- дослідити сучасний стан використання туристичних ресурсів регіону за видами;
- запропонувати перспективні напрями використання туристичних ресурсів на вибраній території (Турківщина) з урахуванням існуючого рекреаційного потенціалу.

Об'єктом магістерської роботи є дослідження, передумови розвитку, сучасний стан та особливості використання рекреаційних ресурсів Львівської області.

Предметом магістерської роботи є характеристика рекреаційних ресурсів: організація та перспектива використання.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх застосування під час організації туристичного відпочинку в області, а також у проведенні подальших досліджень його рекреаційно-туристичного потенціалу.

Наукова новизна роботи полягає в уточненні теоретичних та прикладних аспектів використання туристично-ресурсного потенціалу територій Львівської області, формуванні регіональної політики управління розвитком рекреації й туризму, а також в обґрунтуванні методичних підходів до реалізації цих напрямів.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг становить 90 сторінок, робота містить 10 таблиць і рисунків, список літератури налічує 88 джерел.

У першому розділі висвітлено теоретичні засади функціонування рекреаційних ресурсів та їх дослідження.

У другому розділі досліджено наявність та сучасний стан використання туристичних ресурсів Львівської області: природних, історико-культурних, соціально-економічних.

Третій розділ містить аналіз напрямків оптимізації використання туристичних ресурсів у Львівській області на прикладі Турківщини (Північно-Західна Бойківщини).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ТЕРИТОРІЇ

1.1. Методологічні підходи до визначення поняття «рекреаційно-туристичний ресурс».

Особливість туристичної галузі порівняно з іншими секторами сфери послуг полягає у її тісному зв'язку з ресурсною базою, тобто з туристичними та рекреаційними ресурсами.

Проблематика дослідження рекреаційних ресурсів є об'єктом уваги багатьох учених – географів, економістів, маркетингологів. В Україні значний внесок у розвиток теоретико-методологічних засад цього напрямку зробив доктор географічних наук, професор кафедри країнознавства і туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка О.О. Бейдик, автор фундаментальної монографії «Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування» [6].

Вагомий внесок у формування сучасних підходів до вивчення туристичних ресурсів належить також доктору географічних наук, професору О.О. Любіцевій. Питання класифікації, аналізу та характеристики туристичних ресурсів світу, України та її окремих регіонів висвітлено у працях М.П. Мальської, В.І. Стафійчука, О.Ю. Малиновської, В.Ф. Сірик, М.П. Крачила, Н.В. Фоменко, Н.О. Кравченко, В.І. Новікової, І.М. Філоненко та інших науковців.

Згідно із Законом України «Про туризм», туристичні ресурси визначаються як сукупність природно-кліматичних, оздоровчих, історико-культурних, пізнавальних та соціально-побутових ресурсів певної території, що задовольняють різноманітні потреби туристів [1].

У Туристичному словнику зазначено, що туристичні ресурси – це природні, історичні, соціально-культурні об'єкти, включно з об'єктами туристичного показу, а також інші елементи, здатні задовольняти духовні потреби туристів і сприяти відновленню їхніх фізичних сил [38].

Українські дослідниці М. Мальська, Н. Антонюк та Н. Ганич подають подібне тлумачення: туристичні ресурси – це специфічні властивості природного середовища, прояви людської діяльності, природні, історичні та соціально-культурні об'єкти, що становлять інтерес для туристів, спонукають їх до подорожей і задовольняють потреби у відпочинку та розвитку [37]. На думку авторок, до таких ресурсів слід відносити не лише матеріальні об'єкти, як-от ландшафти чи архітектурні пам'ятки, а й нематеріальні чинники – тишу, чисте повітря, гостинність місцевого населення, доступність розваг тощо.

Професор О.О. Любіцева підкреслює, що номенклатура туристичних ресурсів є практично невичерпною. Узагальнюючи її позицію, можна визначити, що туристичні ресурси – це об'єкти природи, історії, культури, події чи явища, які можуть бути використані у процесі створення туристичного продукту, формуючи мотиваційну основу його вибору [34].

До туристичних ресурсів належить усе, що здатне задовольняти потреби туристів: природні й антропогенні об'єкти та явища, які забезпечують відновлення життєвих сил людини, задовольняють соціальні потреби, визначають територіальну організацію туристичної діяльності та впливають на формування туристичних комплексів.

За визначенням П.О. Масляка, рекреаційні ресурси – це об'єкти, процеси й явища природного або антропогенного походження, що становлять матеріальну основу для відпочинку та оздоровлення населення завдяки своїм властивостям.

У науковій літературі існує кілька близьких за змістом тлумачень поняття «рекреаційні ресурси»:

- Рекреаційні ресурси – компоненти природного середовища та соціокультурні феномени, які завдяки своїм властивостям можуть бути залучені до рекреаційної діяльності. Їм властива відносність оцінки: один і той самий ресурс може по-різному сприйматися залежно від потреб

суспільства та стандартів певного часу. Виділяють природні, природно-антропогенні та історико-культурні ресурси [1].

- Рекреаційні ресурси – об’єкти та явища природного й антропогенного походження, що використовуються у туризмі, лікуванні, відпочинку й визначають територіальну організацію рекреаційної діяльності.

- Рекреаційні ресурси – сукупність природних, природно-технічних і соціально-економічних комплексів, які сприяють відновленню фізичних і духовних сил людини та використовуються для надання туристичних і курортних послуг [2].

- Рекреаційні ресурси – це об’єкти, явища та процеси природного й антропогенного походження, що можуть бути використані для розвитку туризму й рекреації; зазвичай поділяються на природні та історико-культурні [2].

Поняття «рекреаційні ресурси» має не лише географічний, а й історичний зміст, оскільки з розвитком суспільства виникають нові їх види. Так, О.О. Бейдик запропонував виділити уфологічні рекреаційні ресурси – території, де фіксуються аномальні явища, що приваблюють туристів, навіть попри відсутність наукових доказів контактів із позаземними цивілізаціями [6].

Ключова властивість рекреаційних ресурсів полягає у їх здатності сприяти відновленню та розвитку фізичних і духовних сил людини. Вони можуть бути використані як безпосередньо (через відпочинок, лікування, подорожі), так і опосередковано – через надання рекреаційно-туристичних послуг.

У структурі рекреаційних ресурсів виділяють природні та історико-культурні групи.

До природних рекреаційних ресурсів належать природні та природно-антропогенні геосистеми, об’єкти, явища й процеси, що мають властивості, придатні для сезонної або цілорічної рекреації. Серед них вирізняють

кліматичні, ландшафтні, орографічні, бальнеологічні, біотичні, грязьові, водні та інші ресурси [4].

Історико-культурні ресурси охоплюють пам'ятки історії, архітектури, археології, місця, пов'язані з діяльністю видатних особистостей, етнографічні території, культові споруди, музеї, галереї тощо. Вони задовольняють духовні потреби людини, стимулюють пізнавальну активність і сприяють психофізіологічному відновленню особистості [2].

Ще одна група – це соціально-економічні туристичні ресурси, тобто сукупність створених суспільством матеріальних, соціальних та інституційних умов, які можуть бути використані для організації, розвитку та обслуговування туризму. Вони охоплюють усе, що є результатом людської діяльності й здатне приваблювати туристів або забезпечувати функціонування туристичної сфери.

До основних кількісних і якісних характеристик рекреаційних ресурсів належать:

- обсяг запасів (наприклад, дебіт мінеральних джерел чи екскурсійний потенціал);
- площа поширення, що визначає потенційні рекреаційні угіддя;
- період можливої експлуатації, який формує сезонність туристичних потоків;
- територіальна концентрація, що зумовлює розвиток інфраструктури;
- низька капіталомісткість та відносно невисокі експлуатаційні витрати;
- багаторазовість використання за умови раціонального природокористування;
- універсальність та масовість;
- унікальність, інформативність і доступність, що визначають привабливість території;
- соціальна спрямованість – підвищення якості життя населення [1].

Отже, рекреаційні ресурси – це сукупність об'єктів, явищ і процесів природного та антропогенного походження, які можуть бути використані для

розвитку рекреації та туризму, задоволення потреб людини у відпочинку, оздоровленні й духовному розвитку.

1.2. Класифікація рекреаційних ресурсів

Різноманіття рекреаційних ресурсів зумовлює необхідність їх наукового групування, що реалізується шляхом класифікації. Вона покликана систематизувати ресурси за певними ознаками та забезпечити можливість їх ефективного використання в туристично-рекреаційній діяльності.

На сьогодні єдина загальновизнана класифікація рекреаційних ресурсів відсутня, а існуючі підходи, представлені різними авторами в різні періоди, зазвичай поділяються на два основні типи – генетичні та ситуативні [6].

1. Генетичні класифікації базуються на походженні рекреаційних ресурсів.

2. Ситуативні класифікації враховують особливості використання ресурсів залежно від видів рекреаційної діяльності.

Найбільш поширеним і традиційним є саме генетичний підхід, оскільки він має чітке практичне спрямування та дозволяє комплексно розглядати ресурси у зв'язку з природними і соціальними чинниками.

Аналіз наукових праць показує, що більшість дослідників виділяють за походженням два або три типи рекреаційних ресурсів. Найчастіше до них відносять природні та культурно-історичні ресурси, хоча нерідко виділяють також соціально-економічні або природно-технічні (антропогенні) ресурси. У такому разі класифікації набувають таких форм:

- природні – природно-технічні (антропогенні) – соціально-економічні;
- природні – історико-культурні – соціально-економічні.

Існують і праці, де об'єктом дослідження виступає лише один вид рекреаційних ресурсів, здебільшого природний.

Другий тип класифікацій – ситуативний – менш поширений. Він передбачає розподіл рекреаційних ресурсів залежно від форм рекреаційної діяльності, зокрема на туристичні, лікувальні та ресурси відпочинку [5].

При цьому слід зазначити, що визначення туристичних ресурсів і ресурсів відпочинку суттєво не відрізняється від поняття рекреаційних ресурсів, хоча туризм і відпочинок мають відмінні змістові межі. Відтак ресурси відпочинку можна розглядати як частину рекреаційних ресурсів, розташовану переважно в межах або поблизу населених пунктів, і призначену для задоволення потреб населення у короткочасній рекреації.

Туристичні ресурси мають ширше просторове охоплення. Останніми роками в науковому дискурсі активно використовується поняття «туристсько-рекреаційні ресурси», яке трактується по-різному. Частина дослідників вважає туризм провідною складовою рекреації, що охоплює інші її форми як у діяльнісному, так і у ресурсному аспектах. Інші, навпаки, наголошують, що туристичні ресурси є лише складовою частиною рекреаційних.

Практичне застосування ситуативного підходу має певні обмеження, оскільки в реальних умовах часто важко чітко розмежувати ресурси, що використовуються виключно для туризму, відпочинку або лікування. Наприклад, джерело мінеральної води може одночасно використовуватися відпочивальниками курорту, місцевими жителями та туристами, які відвідують його в межах екскурсійної програми [7].

Таким чином, питання класифікації туристсько-рекреаційних ресурсів залишається актуальним у географічній науці. Як і у випадку рекреаційних ресурсів загалом, єдиної узгодженої класифікації не існує, однак більшість авторів розрізняють ті ж два підходи – за походженням і за функціональним використанням [7].

Попри різні трактування, науковці здебільшого поділяють туристсько-рекреаційні ресурси на дві великі групи:

- природні ресурси;
- антропогенні ресурси, які охоплюють культурно-історичні та соціально-економічні компоненти.

До культурно-історичних ресурсів належать пам'ятки історії, архітектури, культові споруди, археологічні об'єкти та інші витвори матеріальної культури, що задовольняють духовні потреби населення.

Соціально-економічні ресурси включають матеріально-технічну базу рекреаційних об'єктів, інфраструктуру, а також трудові ресурси, зайняті в рекреаційній сфері.

Серед сучасних наукових класифікацій варто виділити підхід О.О. Бейдика та І.В. Смаля, які пропонують поділяти рекреаційно-туристичні ресурси на такі групи:

- природно-географічні;
- природно-антропогенні;
- суспільно-історичні;
- об'єкти рангу «суперточка-тур», що мають особливу унікальність

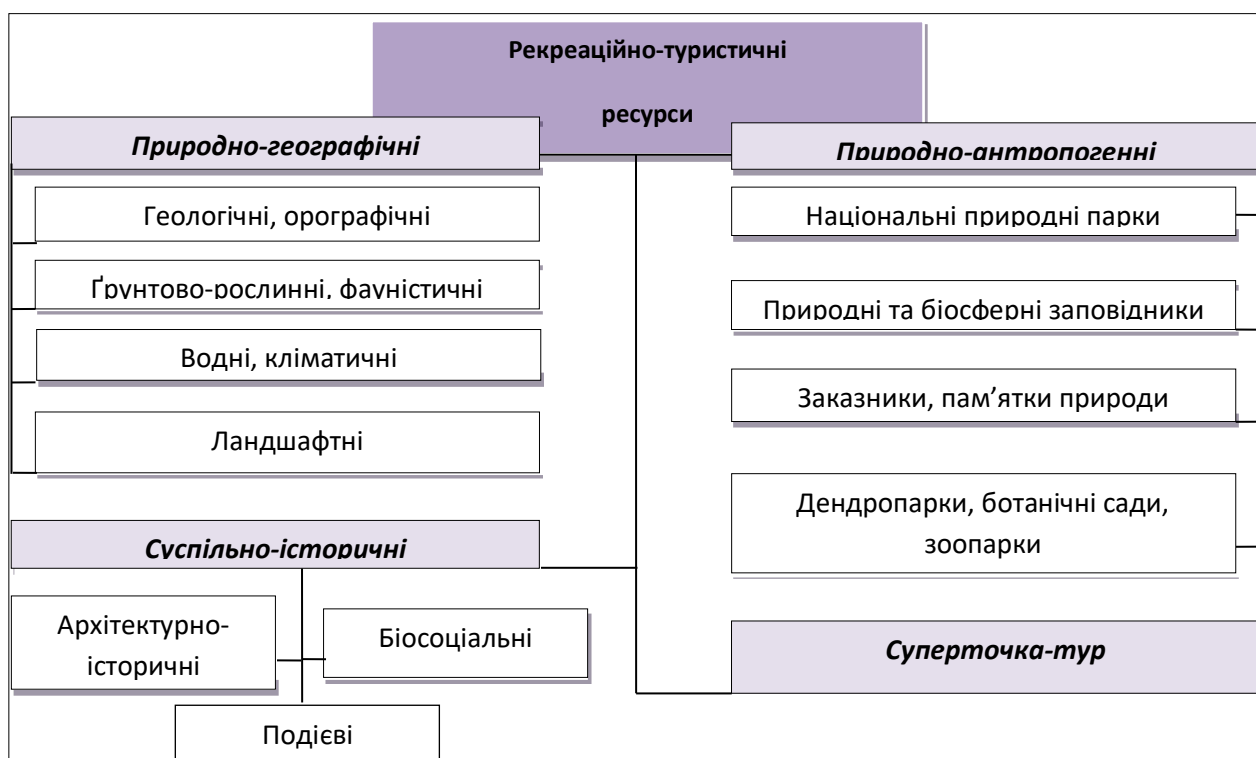

Рис. 1.1. Класифікація рекреаційно-туристичних ресурсів за О.О.Бейдиком.[6]

Природно-географічні та природно-антропогенні рекреаційно-туристичні ресурси становлять базову передумову розвитку рекреаційної

діяльності та туризму на певній території. До їх складу належать лікувальні й оздоровчі ресурси багатоцільового призначення, серед яких ліси, кліматичні лікувальні місцевості, поверхневі води, а також лікувальні речовини – мінеральні води, лікувальні грязі, озокерит. Важливу роль відіграють також рекреаційні характеристики гірських і передгірських ландшафтів, а також заповідних територій, які мають значний потенціал для розвитку туризму.

До суспільно-історичних рекреаційно-туристичних ресурсів належать об'єкти матеріальної та духовної культурної спадщини, створені людством у процесі історичного розвитку. Вони мають суспільно-виховне значення й становлять інтерес для рекреаційно-туристичної діяльності. До таких ресурсів відносяться архітектурні та археологічні пам'ятки, історична забудова, твори народного мистецтва, сакральні споруди тощо.

О.О. Бейдик виділяє окрему категорію рекреаційно-туристичних ресурсів – «суперточку-тур», під якою розуміється локальна територія природного або антропогенного походження, що поєднує унікальні природні компоненти й має високу соціально-історичну значущість подій, які відбувалися або відбуваються в її межах чи в зоні візуального сприйняття з цього місця. Такі території зазвичай відзначаються значним ландшафтним різноманіттям і гармонійним поєднанням природних елементів.

І.В. Смаль у структурі туристичних ресурсів виокремлює кілька основних складових: природну, соціально-культурну (суспільну), технологічну та подієву. Кожна з них поділяється на окремі компоненти зі своєю структурою (рис. 1.2). Природні та суспільні ресурси утворюють групу «матеріальні туристичні ресурси», тоді як подієві й більшість технологічних об'єднуються у групу «нематеріальні туристичні ресурси».

Природні, суспільні та подієві ресурси є основою формування окремих видів туризму. Зокрема, природні ресурси зумовили розвиток лікувально-оздоровчого, екологічного, спортивного та екстремального туризму; подієві – фестивального, ділового, фан-туризму; суспільні – релігійного, археологічного та пізнавального туризму.

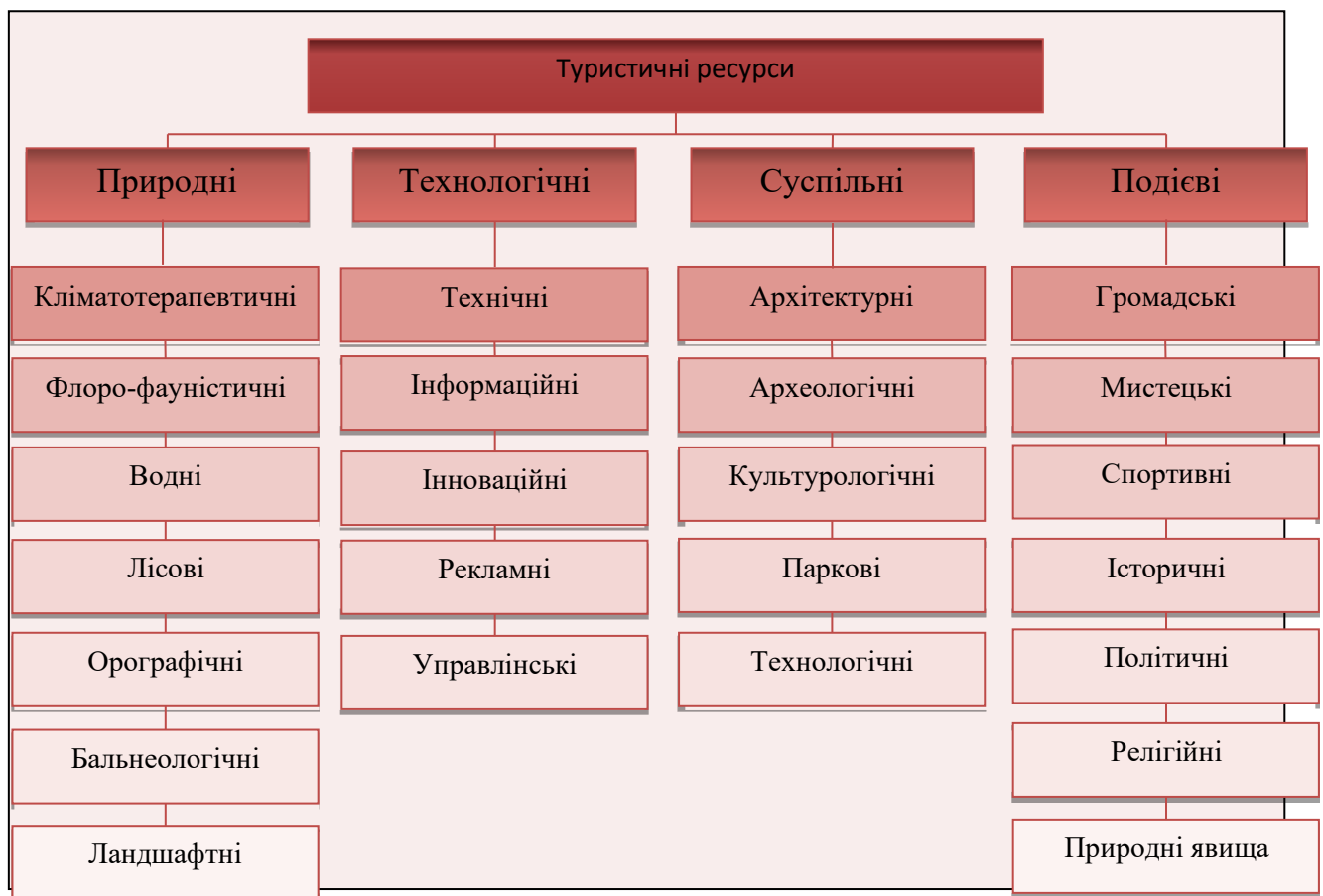

Рис. 1.2. Класифікація туристичних ресурсів за І. В. Смалем.[57]

Ще один підхід до класифікації рекреаційних ресурсів запропонувала І.М. Яковенко. Відповідно до її концепції, рекреаційні ресурси класифікуються за кількома основними ознаками:

1. За цільовим призначенням:
 - ресурси цільового призначення (багатоцільові та спеціалізовані);
 - ресурси супутнього використання.
2. За технологією рекреаційного використання:
 - рекреаційно-лікувальні;
 - рекреаційно-оздоровчі;
 - рекреаційно-спортивні;
 - рекреаційно-пізнавальні.
3. За використанням компонентів природного середовища: кліматичні, водні, бальнеологічні, грязеві й озокеритні, геоморфологічні, пляжні,

флористичні та фауністичні, пейзажно-ландшафтні, пізнавально-природні, природно-антропогенні та історико-культурні [9].

Н.П. Крачило пропонує подібну, але більш узагальнену класифікацію туристичних ресурсів, поділяючи їх на три основні групи:

- природні ресурси (клімат, водні ресурси, мінеральні джерела, лікувальні грязі, рослинний і тваринний світ, заповідники, мальовничі ландшафти);
- культурно-історичні ресурси (музеї, виставки, театри, археологічні, історичні та архітектурні пам'ятки, етнографічні особливості, фольклор);
- соціально-економічні ресурси (економіко-географічне положення, транспортна доступність, рівень економічного розвитку) [30].

Узагальнюючи вищенаведені підходи, можна стверджувати, що рекреаційні ресурси – це об'єкти й явища природного або антропогенного походження, які мають сприятливі кількісні та якісні характеристики й можуть бути використані для організації рекреаційної діяльності.

Важливою складовою розуміння сутності рекреаційних ресурсів є аналіз законодавчої бази, що регулює цю сферу. Основу нормативно-правових актів у галузі рекреації в Україні становлять:

- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1993 р.);
- Закон України «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.);
- Земельний кодекс України (2002 р.);
- Закон України «Про туризм» (2003 р.);
- Закон України «Про курорти» (2000 р.).

Окремі туристичні ресурси можуть мати особливий режим охорони, що передбачає обмеження доступу до них. Такі обмеження визначаються їх реальною пропускнуою спроможністю, допустимим рівнем антропогенного навантаження, сезонними та іншими умовами [1].

Під час містобудівного планування і проектування об'єктів у межах рекреаційних зон передбачено обов'язкову інтеграцію нових споруд у природне, соціально-економічне та історико-культурне середовище.

У Законі України «Про курорти» закріплено поняття «особливо цінні та унікальні природні лікувальні ресурси» і «загальнопоширені природні лікувальні ресурси».

До особливо цінних та унікальних відносяться ресурси, що мають обмежене поширення або невеликі запаси та характеризуються особливо сприятливими властивостями для лікування й реабілітації.

Загальнопоширені ресурси – це природні лікувальні ресурси, поширені в різних регіонах України, які мають значні запаси й придатні для використання з лікувальною та профілактичною метою.

Таким чином, на законодавчому рівні в Україні офіційно визначено лише два види рекреаційних ресурсів – туристські та природно-лікувальні, хоча термін «рекреаційні ресурси» активно застосовується в різних нормативних актах (Земельному кодексі, законах «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про природно-заповідний фонд») [6].

Під час класифікації туристичних ресурсів більшість дослідників виокремлюють три основні складові: природні, історико-культурні та соціально-економічні ресурси, які разом формують цілісну систему, доповнену інфраструктурними компонентами. В умовах глобалізації простежується тенденція розширення ресурсної бази туризму за рахунок штучно створених об'єктів – аквапарків, розважальних комплексів тощо.

Природні ресурси виступають основним чинником виробництва туристичного продукту. Вони охоплюють компоненти природи, які можуть використовуватися як засоби виробництва (земля, водні шляхи) чи як об'єкти споживання (мінеральна сировина, флора, фауна), а також як рекреаційні об'єкти (гори, ліси, моря, річки, озера) [12]. Їх використання у туризмі

визначається не лише природними властивостями, а й економічною доцільністю.

Історико-культурні ресурси становлять сукупність пам'яток матеріальної та духовної культури, створених у процесі розвитку суспільства, і мають пізнавальну цінність. Вони приваблюють туристів протягом усього року, істотно впливаючи на інтенсивність туристичних потоків [12]. Туристична привабливість території зростає зі збільшенням концентрації об'єктів історико-культурної спадщини. Як засвідчує світовий досвід, саме наявність таких об'єктів часто визначає вибір туристами напрямку подорожей і рівень доходів галузі.

Високий культурний потенціал території сприяє формуванню її позитивного іміджу на туристичному ринку. Архітектурні пам'ятки, історичні споруди, музеї, старовинні замки та скульптурні ансамблі становлять основу культурного капіталу регіону. У країнах Західної Європи поширеною практикою є реконструкція історичних споруд із перетворенням їх на готелі, концертні чи виставкові зали, заклади дозвілля [63].

До соціально-економічних ресурсів відносять матеріально-технічну базу туризму – об'єкти розміщення (готелі, бази відпочинку, кемпінги), транспортну інфраструктуру, мережу громадського харчування, побутові послуги, інформаційно-рекламні структури, туристичні агентства, а також виробництво товарів і послуг туристичного призначення. Розвинена інфраструктура суттєво підвищує туристичну привабливість території [9, с. 48–52].

Перед тим як визначати сутність туристичного потенціалу, варто звернутися до змісту базового терміна «*потенціал*». У перекладі з латини *potential* означає «приховані можливості» – тобто ресурси чи сили, що можуть бути реалізовані для досягнення певної мети [13]. У сучасному словнику іноземних слів цей термін тлумачиться як «здатність, наявність достатньої сили для дії або діяльності; сукупність засобів і можливостей, необхідних для реалізації певних завдань» [58].

Отже, потенціал – це сукупність наявних, але ще не реалізованих можливостей, необхідних для розвитку певної галузі чи виду діяльності.

Серед українських і зарубіжних дослідників, які вивчали проблематику туристичного потенціалу, варто відзначити Мірошник О., Бейдика А., Кобанець Л., а також А. Дуровича, А. Копанева, Н. Кабушкіну, Т. Ніколаєнко, А. Шматкова, О. Лисикову.

Одну з найвідоміших методик оцінювання природного туристично-ресурсного потенціалу запропонував О.О. Бейдик, що дає змогу використовувати отримані результати для регіональних і локальних досліджень. На його думку, природний потенціал рекреації має доповнюватися історико-культурними об'єктами, які формують пізнавальний інтерес і виховне значення [13].

Отже, туристичні ресурси – це об'єкти й явища природного або антропогенного походження, що використовуються чи можуть бути використані для туристичної діяльності [12]. Їх особливість полягає у здатності відновлювати фізичні та духовні сили людини, сприяти її розвитку та забезпечувати різноманітні потреби під час подорожі.

Основна відмінність понять «ресурс» і «потенціал» полягає в тому, що потенціал завжди пов'язаний із конкретним завданням чи напрямом використання, тоді як ресурс має більш загальне значення. Наприклад, водні ресурси можуть використовуватись і в промисловості, і в туризмі, однак, коли йдеться про туристичний потенціал території, оцінюються саме ті характеристики водних об'єктів, які мають значення для рекреаційного використання [12].

Отже, незважаючи на певну близькість понять, у подальшому тексті «ресурси» та «потенціал» вживатимуться у відповідності до наведених вище визначень.

1.3. Методологія оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів

Методологічний підхід у теоретичних дослідженнях належить до найвищого рівня наукового пізнання, оскільки він спрямований на виявлення, обґрунтування та пояснення глибинних і суттєвих закономірностей розвитку досліджуваних явищ і процесів.

Процес написання дипломної роботи передбачає використання певних прийомів і способів наукового пізнання, сукупність яких позначається поняттям метод. Термін метод (від грец. *methodos*) означає систему розумових або практичних операцій, спрямованих на розв'язання конкретних пізнавальних завдань відповідно до поставленої мети. Основна функція методу полягає у здобутті нових знань про навколишню дійсність, поглибленні розуміння сутності процесів і закономірностей розвитку об'єктів дослідження [32].

Значний внесок у розвиток методології наукових досліджень зробила О.В.Крушельницька, яка у своєму навчальному посібнику «Методологія та організація наукових досліджень» систематизувала основні підходи до збору та аналізу інформації. Використані у даній роботі методи дослідження туристично-ресурсного потенціалу Волинського Полісся ґрунтуються саме на положеннях цього посібника.

Крушельницька О. В. зазначає, що методологія дослідження охоплює найсуттєвіші ознаки методів наукового пізнання, визначаючи їх спільні та відмінні риси. Вона розглядає не лише конкретні способи збору фактів, проведення експериментів чи спостережень, а й методи побудови наукової теорії та перевірки достовірності отриманих результатів.

На теоретичному рівні здійснюється логічна обробка зібраних фактів, формування понять, закономірностей і наукових висновків. На емпіричному рівні – отримання нових знань на основі спостереження, опису та експерименту. Емпіричні дослідження забезпечують збирання різнобічної інформації про стан явищ і процесів, що створює основу для їх якісного та кількісного аналізу.

Найбільш ефективним способом отримання емпіричних знань є експеримент, який відрізняється активною роллю дослідника у спостереженні, регулюванні або модифікації процесів. Експеримент визначається як система дій і спостережень, спрямованих на отримання нової інформації про об'єкт у природних або спеціально створених умовах [32].

Серед основних пізнавальних прийомів Крушельницька О. В. виокремлює:

- моделювання – відтворення властивостей реального об'єкта шляхом створення його моделі, що дозволяє перевірити гіпотези та віднайти нові ідеї;
- ідеалізацію – мислене конструювання уявного, ідеального об'єкта, який не існує у реальності, але допомагає виявити сутність явища;
- абстрагування – виділення основних ознак досліджуваного об'єкта для спрощення його вивчення;
- узагальнення – перехід від одиничного до загального, що дозволяє сформулювати закономірності;
- розумовий (уявний) експеримент – моделювання досліджуваних процесів у свідомості без безпосереднього впливу на об'єкт [32].

Іншими важливими методами є історичний, що дозволяє простежити етапи виникнення і розвитку процесів у часі, а також аналіз і синтез, які виступають взаємопов'язаними логічними процедурами наукового мислення.

Аналіз передбачає розчленування явища на складові елементи для глибшого вивчення, тоді як синтез – об'єднання отриманих знань у єдину систему.

На теоретичному та емпіричному рівнях у даному дослідженні застосовано загальнонаукові методи, зокрема:

- аналіз – поділ явища на складові з метою визначення сутності;
- синтез – об'єднання елементів у логічно завершене ціле;
- дедукцію – перехід від загального до конкретного;
- індукцію – узагальнення на основі окремих фактів;
- порівняння – встановлення подібностей і відмінностей між явищами;

- класифікацію та узагальнення – систематизацію матеріалу і формулювання висновків [32].

Отже, виходячи з положень навчального посібника О.В. Крушельницької, можна зробити висновок, що характерною рисою теоретичних досліджень є широке використання узагальнень, які забезпечують перехід від конкретних результатів до загальних закономірностей. Це сприяє глибшому розумінню сутності досліджуваних процесів.

Диференційований підхід до оцінки впливу різних чинників дозволяє виокремити основні детермінанти формування рекреаційно-туристичних ресурсів і звести їх до єдиної узагальненої системи.

Таким чином, методологічна основа даної роботи передбачає комплексне використання сукупності загальнонаукових методів дослідження. Це забезпечує наукову обґрунтованість визначень і описів туристичних ресурсів та інфраструктури, що є необхідним для глибокого аналізу рекреаційних ресурсів Львівської області.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

2.1. Актуальний стан розвитку рекреації і туризму на основі наявних ресурсів

Львівська область – один з провідних регіонів України з високим рівнем розвитку економіки, особливо туризму. Львівська область є прикордонною з Польщею, яка є членом Європейського Союзу, а також межує ще з 5 областями України. Сучасна Львівська область володіє потужним потенціалом рекреаційних ресурсів: унікальна культурна спадщина (Львів-UNESCO), розвинуті бальнеологічні курорти, Карпати з їх природними рекреаційними ресурсами та відновлювана інфраструктура. Після шоку 2022–2023 рр., зумовленого російською військовою агресією, регіон демонструє відновлення попиту і зростання економічних показників у туризмі, але зіткнувся з викликами воєнного стану, безпеки, збереження спадщини, сезонності та потребою модернізації сервісу. Усвідомлене поєднання реставраційних, інфраструктурних і маркетингових заходів дозволить зміцнити позиції області як провідного туристичного регіону України.

Відповідно, Львівщина залишається одним із найпопулярніших туристичних регіонів України: внутрішній і міжнародний попит відновлюються після спаду 2022–2023 рр., спостерігається подовження середнього терміну перебування гостей (у 2024 р. – 3–7 днів у середньому, іноземці – 6–10 днів, за даними ЛОВА). Це свідчить про поступове зміщення туристичного попиту і повернення від транзитного/одноденного відвідування до більш тривалих подорожей.

За оцінками державних органів і регіональної влади, у 2024 р. туристична активність і надходження туристичного збору в області зросли – є ознаки рекордного туристичного збору та зростання платників у секторі.

Ключовими рекреаційно-туристичними ресурсам та привабливими локаціями є:

1. Історичний центр Львова (спадщина UNESCO) – головний «магніт» культурно-пізнавального туризму: архітектура, музеї, фестивальна інфраструктура.

2. Курорти та оздоровлення: Трускавець, Моршин, Східниця – сильні медично- та спа-орієнтовані бренди регіону з розвиненою готельно-санаторною мережею.

3. Гори Карпати, карпатська природа, гірські маршрути та сільський зелений туризм (Сколівські Бескиди, національні природні парки, агрозони), потенціал для еко- і пригодницького туризму, джерела регіонального та туристичного порталу підтверджують популярність місць.

У зв'язку з воєнним станом Аеропорт «Львів» не функціонує, однак у області діє розгалужена залізнична й автосполучення з регіональними магістралями. Це підвищує доступність регіону. Готельний фонд різнорівневий: від хостелів і апартаментів у місті до санаторіїв у курортах; одночасно зростає роль малих приватних нішевих пропозицій (агро/еко-господарства, приватні садиби).

Основна проблема та виклик розвитку туризму за сучасних умов – російська агресія та воєнний стан – навіть якщо Львівщина віддалена від лінії фронту, регіон відчуває наслідки конфлікту: повітряні тривоги, інфраструктурні ризики та загальна невизначеність. Інші важливі проблеми:

2. Сезонність – значна частина попиту концентрується в окремі місяці; потрібна диверсифікація продукту (конференційний, медичний, спортивний туризм поза сезоном).

3. Інфраструктурні обмеження в периферії – дорожня мережа, якість сервісу в гірських і сільських районах, нестача висококваліфікованого персоналу.

4. Екологічний і культурний тиск – масовий туризм до пам'яток і недостатнє фінансування охорони призводять до ризиків деградації ресурсів (потреба в балансі між доступністю й збереженням).

Відповідно можливостями і пріоритетними кроками в розвитку туризму в області мали б бути: а) диверсифікація продукту – розвиток медичного/спа-туризму (Трускавець), довготривалих культурних програм у Львові, еко-маршрутів у Карпатах, МІСЕ-туризму (конференції); б) інвестиції в інфраструктуру та цифровізацію: покращення дорожніх під'їздів, онлайн-маркетингу, системи бронювання, мовних послуг і навігації для іноземці; збереження культурної спадщини: проекти з реставрації й моніторингу (враховуючи статус «під загрозою»), гранти та міжнародна допомога – важливий пріоритет; розвиток сталого туризму: баланс кількості відвідувачів і збереження довкілля; підтримка місцевих ініціатив і малого бізнесу.

2.2. Історико-культурні рекреаційні ресурси

Львівська область вирізняється надзвичайно високою концентрацією історико-культурних ресурсів різних епох – від княжої доби та середньовіччя до модерну й ХХ ст. Її культурний ландшафт формували українська, польська, єврейська, вірменська, австрійська та інші традиції, що робить регіон унікальним поліетнічним простором. Ці ресурси становлять основу культурно-пізнавального, релігійного, гастрономічного та фестивального туризму.

Найціннішу групу історико-культурних рекреаційних ресурсів становлять об'єкти світової спадщини та унікальні пам'ятки, зокрема історичний центр Львова (спадщина UNESCO) – ансамбль середньовічної та ренесансної забудови, унікальна система площ, кам'яниць, сакральних комплексів (Вірменський собор, Успенський ансамбль, Латинська катедрa, каплиця Боїмів). Ще у Львові є інші давні міські квартали, фортифікації, барокові храми, палаци – усього понад 2500 пам'яток архітектури національного та місцевого значення.

Найцінніша сакральна спадщина Львівської області – це дерев'яні церкви рівнинної Галичини та Карпат (частина – об'єкти ЮНЕСКО): церкви у Дрогобичі, Жовкві, Потеличі. Не менш важливими є великі культові комплекси: Святоюрський собор у Львові, монастир в Крехові, Унівська лавра – осередок духовного туризму.

У Львові також найбільша в Україні концентрація музеїв: Національний музей ім. Шептицького, Львівська національна галерея мистецтв, Личаківський некрополь, Шевченківський гай (Музей народної архітектури і побуту), численні галереї та приватні музеї. Доволі відомими є також музеї в менших містах, наприклад у Дрогобичі («Дрогобицька солеварня», дерев'яна церква Святого Юра), Жовкві, Звенигороді.

Меншими містами, де найбільше історико-культурних ресурсів є: Жовква – Ренесансне «місто-ідеал», замок, монастир домініканців, кляштор василіан; Дрогобич – середньовічний центр солеваріння, ратуша, дерев'яна сакральна архітектура; Броди – руїни замку, єврейська спадщина, фрагменти фортифікацій; Самбір, Стрий, Сокаль, Белз – стародавні храми та історичні квартали; Палацово-паркові ансамблі (Свірзький, Олеський, Підгорецький замки – частина «Золотої підкови Львівщини»).

Окрему групу історико-культурних ресурсів становлять меморіальні та історичні ландшафти, наприклад Личаківський цвинтар і інші меморіальні комплекси, місця, пов'язані з І. Франком, А. Шептицьким, С. Бандерою, Б. Лепким, Ю. Дрогобичем, об'єкти, пов'язані з єврейською культурою Галичини (синагоги, кладовища, колишні єврейські квартали).

Важливою складовою є етнокультурні ресурси, особливо на територіях Бойківщини, Лемківщини та Опілля. Тут збереглися автентичні дерев'яні церкви, народна архітектура, традиційні ремесла, фольклор, танці, звичаї та гастрономія. На Турківщині та Сколівщині туристи можуть ознайомитися з бойківським життям, відвідати музеї просто неба, осередки ткацтва, фестивалі бойківської культури. Етнографічні ресурси відкривають

можливості для розвитку етномаршрутів, локальної гастрономії, ремісничих майстер-класів і тривалих культурних програм.

Заслуговує на увагу також нематеріальна культурна спадщина Львівської області, це традиційні ремесла (гончарство, ткацтво, різьбярство), локальна гастрономія (галицька кухня, карпатські сири, солеваріння), виноробство й пивоварні традиції, а також фестивалі: музичні, гастрономічні, театральні, історичні реконструкції.

Історико-культурні ресурси області активно використовуються у туристичних продуктах різних форматів. Значна частина пропозицій складається з пішохідних екскурсій у містах, оглядових турів замками Львівщини, тематичних маршрутів «шляхами ЮНЕСКО», гастрономічних турів історичними локаціями, винних та пивних дегустацій. Музеї пропонують інтерактивні програми, нічні екскурсії, квести та театралізовані події. На території області розвиваються фестивалі, що популяризують спадщину — «Ніч храмів», «Дні європейської спадщини», «Фестиваль української середньовічної культури», етнофестивалі бойків та лемків.

Перспективним є розвиток нових туристичних продуктів, заснованих на інтеграції історико-культурної спадщини з сучасними підходами до рекреації. Це можуть бути мультимедійні маршрути із застосуванням AR-технологій у старих містах, реконструкції історичних подій, тематичні тури маловідомими селами та монастирями, творчі резиденції на базі старовинних споруд, маршрути ремесел зі створенням сувенірної продукції. Такі продукти здатні залучати нові аудиторії — родини, молодь, іноземних туристів, а також стимулювати розвиток малого бізнесу на місцях.

Також актуальним є створення комплексних туристичних кластерів, які об'єднували б історико-культурні ресурси з природними і соціально-економічними можливостями територій. Це дозволить формувати інтегровані продукти — історико-природні маршрути, велосипедні культурні тури, гастрономічно-етнографічні подорожі, а також створювати нові точки туристичної активності в менш розкручених регіонах області. Такий підхід

сприятиме не лише популяризації історико-культурної спадщини, а й зменшенню навантаження на центральні туристичні зони Львова та рівномірному розвитку туризму по всій території області.

2.3. Природні рекреаційні ресурси

Львівська область вирізняється поєднанням гірських, передгірних та рівнинних ландшафтів, значною лісистістю, наявністю мінеральних вод світового класу та сприятливими кліматичними умовами. Ці природні ресурси формують основу для розвитку лікувально-оздоровчого, екологічного, активного, пригодницького та сільського туризму.

До головних природних рекреаційних ресурсів належать гірські ресурси та лісові ландшафти, тобто частина Українських Карпат – Сколівські Бескиди, Горгани, Передкарпаття. Для них характерною є висока лісистість (ялина, бук, смерека), мальовничі вершини, полонини, природні оглядові точки. Національний природний парк «Сколівські Бескиди», ландшафтні заказники, використовуються в таких напрямках: екомаршрути, туризм вихідного дня, піші походи, трекінг, трейловий біг, веломаршрути, зимові види спорту (лижні траси, тюбінг), кемпінг.

Мінеральні води та бальнеоресурси зосереджені у таких центрах як Трускавець, Східниця, Великий Любін, Немирів – родовища мінеральних вод різних типів: слабомінералізовані, гідрокарбонатно-кальцієві, сульфатні, залізисті. «Нафтуса» – одна з найвідоміших лікувальних вод світу; унікальні мікробіологічні властивості. У області є також лікувальні грязі і торф, які використовують у таких сферах: лікувально-оздоровчий, медичний і SPA-туризм, реабілітаційні програми, бальнеотерапія.

Кліматичні ресурси Львівської області – помірно-континентальний клімат із теплим літом і м'якою зимою; у гірській частині – прохолодніше літо та можливість стабільного снігового покриву взимку. Кліматичні рекреаційні ресурси області використовують: кліматотерапія, літній відпочинок, зимові активності, сімейний туризм.

Водні ресурси Львівської області: річки – Дністер, Стрий, Західний Буг, Опір; наявність каньйоноподібних ділянок; озера й водосховища – Добротвірське, Ясницьке, Піщане й ін.; водоспади – і Кам'янка, Гуркало, водоспади Опору й Оряви. Використання: каякінг і сплави, рибальство, пляжний відпочинок, створення рекреаційних зон, фототуризм, екостежки.

Для Львівської області характерними є ландшафтне та біорізноманіття. Регіон має значні площі букових, ялицевих, смерекових лісів, численні види флори й фауни, частина яких занесена до Червоної книги, природні парки, ботанічні пам'ятки природи, геоморфологічні об'єкти (скелі Довбуша, унікальні виходи пісковиків, карстові форми). Їхнє використання: екологічні екскурсії, науково-пізнавальний туризм, фотосафарі, birdwatching, спостереження за природою.

Використання природних рекреаційних ресурсів у туризмі пов'язане з такими видами туризму: екологічний туризм – розвинені екомаршрути в Сколівських Бескидах та на Дністрі; популярні місця: «Тустань», водоспад Кам'янка, урочища з оглядовими майданчиками; активний і пригодницький туризм – маршрути для походів різної складності, сплави на Дністрі, рафтинг на Опорі, скельні масиви – можливий розвиток скелелазіння; веломаршрути, гірські трейли, кінні тур; лікувально-оздоровчий туризм – Трускавець і Східниця – це міжнародні курорти з унікальними лікувальними водами, тут розвинені SPA- і wellness-туризм, програми детоксу та реабілітації на базі природних ресурсів; сільський зелений туризм - високоякісні природні ландшафти – основа для створення еко-садиб, агротуристичних ферм, відпочинку на природі, сільські громади Карпатської і передкарпатської зон надають послуги відпочинку «в горах» із використанням природних ресурсів: походи, риболовля, заготівля трав, традиційна кухня.

Отже, природні рекреаційні ресурси Львівської області – це поєднання гірських масивів, лісів, річок, водоспадів, мінеральних вод та сприятливого клімату. Вони формують потужний потенціал для розвитку екологічного, оздоровчого, активного і сільського туризму. Подальший їхнє використання

залежить від збалансованого природокористування, модернізації інфраструктури та екологічного управління територіями.

Використання природних рекреаційних ресурсів Львівської області має стратегічне значення для розвитку регіональної туристичної галузі. Значна частина території охоплена Карпатами, що формують базу для активних видів відпочинку. Гірські ландшафти області поєднують мальовничі панорами, різноманітні висотні пояси та чисте гірське повітря, які створюють умови для розвитку екологічного та пригодницького туризму. Гірські території активно використовуються для піших і велосипедних маршрутів, а також сезонного відпочинку, що забезпечує стабільний потік туристів у теплу пору року.

Лісові масиви Львівщини є одними з найбільш цінних природних ресурсів і широко використовуються для оздоровчого відпочинку. Вони виконують важливу екологічну функцію та водночас слугують простором для рекреаційних занять: прогулянок, збирання грибів і ягід, кемпінгу та спостереження за дикою природою. Розвиток таких форм відпочинку вимагає дбайливого ставлення до екосистеми, адже перевантаження лісів може спричинити деградацію середовища, проте за умов сталого управління вони здатні бути основою тривалого туристичного розвитку.

Водні ресурси області, представлені річками, озерами та мінеральними джерелами, формують окремий напрям туристичного використання. Прикарпатська частина Львівщини вирізняється значним потенціалом бальнеологічних ресурсів, що сприяє розвитку курортів Трускавець, Східниця та Моршин (останній частково територіально пов'язаний з сусідньою областю, але функціонально взаємодіє). Мінеральні води активно використовуються для лікувально-оздоровчого туризму, приваблюючи внутрішніх і міжнародних гостей. Річки Дністер, Стрий і Опір створюють умови для сплавів, рибальства та водних екотурів.

Кліматичні умови Львівської області дають можливість поєднувати різні види відпочинку протягом року. Тепле літо сприяє активним видам туризму,

тоді як сніжна зима створює перспективи для гірськолижних занять, особливо в гірських районах. Завдяки цьому регіон розвиває сезонні туристичні продукти, включаючи зимові маршрути, лижні траси та санні активності. Проте кліматичні зміни останніх років ускладнюють прогнозованість зимового сезону, що потребує адаптації туристичної інфраструктури.

Особливо важливим напрямом є розвиток природоохоронних територій, серед яких Національний природний парк «Сколівські Бескиди» та численні регіональні ландшафтні парки. Вони стають ядром екотуризму, пропонують марковані маршрути, візит-центри та освітні програми, що спрямовані на формування культури відповідального відвідування. Природоохоронні території мають потенціал для зростання туристичних потоків, однак потребують постійного контролю навантаження, щоб уникнути негативних екологічних наслідків.

Розвиток природних рекреаційних ресурсів Львівщини тісно пов'язаний із підвищенням якості туристичних послуг. Для ефективного використання цього потенціалу необхідно розширювати інфраструктуру, сприяти створенню нових екологічно орієнтованих туристичних продуктів та впроваджувати сучасні системи управління рекреаційними територіями. За умови сталого планування природні ресурси області можуть перетворитися на основу довготривалого розвитку туризму, зберігаючи унікальність природних комплексів і сприяючи соціально-економічному прогресу регіону.

2.4. Соціально-економічні туристичні ресурси

Львівська область – це територія, де людська діяльність створила цілий пласт «другого природи» для туриста: від історичних міст до транспортних мереж, від культурного розмаїття до сервісної інфраструктури. Соціально-економічні туристичні ресурси тут працюють як великий «підсилювач» природних і культурних принад, роблячи регіон доступним, зручним і цікавим для різних видів відпочинку.

Соціально-економічні туристичні ресурси Львівської області формуються поєднанням розвиненої інфраструктури, багатої культурної спадщини, вигідного транскордонного розташування та активного соціально-економічного життя регіону. Львівщина має один із найбільш розвинених туристичних центрів країни – місто Львів, що забезпечує потужну матеріальну та сервісну базу, включно з готельними закладами різних категорій, ресторанами, транспортними вузлами, торговими та культурними об'єктами. Наявність міжнародного аеропорту, модернізованих залізничних та автомобільних сполучень сприяє високій мобільності туристів та інтеграції регіону в європейський туристичний простір.

Важливою складовою соціально-економічних ресурсів є культурно-історичне середовище, представлене архітектурною спадщиною Львова, містечками з добре збереженим історичним плануванням, музеями, сакральними об'єктами, пам'ятками дерев'яної архітектури та численними фестивалями, які формують сталий культурний календар і приваблюють туристів упродовж року. Львівська область має потужний потенціал у сфері креативних індустрій, гастрономії, подієвого туризму, що посилює її конкурентоспроможність.

Соціальна сфера також виступає вагомим ресурсом: високий рівень освіченості населення, концентрація закладів освіти, культурних установ, медичних та оздоровчих центрів сприяють розвитку освітнього, медичного, ділового та конференц-туризму. Гостинність місцевого населення, збережені традиції, ремесла і гастрономічна культура створюють додаткову нематеріальну цінність туристичного продукту регіону. Традиції гостинності, мультикультурний досвід, збережені локальні ремесла й жива фестивальна культура (від історичних реконструкцій до музичних подій) формують у туриста відчуття «живої території». Місцеві громади дедалі активніше включаються у розвиток туризму: створюють маршрути, етнопростори, тематичні музеї, сувенірні майстерні, гідські ініціативи.

Економічні умови Львівщини, зокрема активний малий та середній бізнес, розвиток сфери послуг, зростання інвестицій у готельно-ресторанний сектор та туристичну інфраструктуру, формують сприятливе середовище для туристичної діяльності. Транскордонне положення області поруч із Польщею забезпечує інтенсивні потоки туристів, розширює можливості для співпраці й спільних туристичних продуктів. Економічні умови формують окремий тип ресурсу. Львівщина – один з українських центрів малого й середнього бізнесу, де туризм тісно пов'язаний із креативними індустріями, приватними музеями, гастрономічними проєктами й подієвим сектором. Розвиток готельного ринку, активне оновлення санаторіїв у Трускавці та курортна спеціалізація Дрогобиччини підтримуються платоспроможним попитом, у тому числі міжнародним.

У сукупності соціально-економічні ресурси Львівської області створюють комплексне підґрунтя для розвитку різних видів туризму, підсилюють привабливість регіону та забезпечують стабільне зростання туристичної активності.

Інфраструктура в області досить розгалужена. Міжнародний аеропорт, зручні автошляхи й прикордонні переходи відкривають шлях для транскордонних потоків. Залізничні сполучення дозволяють подорожувати без авто, а туристична сфера в містах вже вміє працювати з різними запитами – від студентських груп до медичного чи ділового туризму.

Якщо дивитися на все це разом, Львівська область має соціально-економічні ресурси, які створюють стійку основу для туризму: транспортна доступність, розвинена сфера послуг, економічна активність, культурна динаміка та включеність громад. Ці ресурси не лише обслуговують туристичний потік, а й формують саму туристичну привабливість, підтримуючи регіон як один із провідних туристичних центрів України.

Соціально-економічні ресурси Львівської області є високорозвиненими, добре структурованими та географічно збалансованими. Вони забезпечують не лише стабільний туристичний потік, а й формують основу для подальшої

диверсифікації туристичної пропозиції – від міського і культурного до оздоровчого, гастрономічного та екологічного туризму.

2.5. Актуальні проблеми використання рекреаційних ресурсів області

Актуальні проблеми використання рекреаційних ресурсів Львівської області пов'язані передусім з нерівномірністю їх освоєння та надмірним навантаженням на окремі території. Частина природних ландшафтів, особливо в Карпатській частині області, зазнає екологічного тиску через інтенсивний туризм, неконтрольовану забудову та порушення режимів охорони. Водночас значна кількість перспективних територій залишається недорозвиненою через слабку інфраструктуру, обмежену доступність та низький рівень інвестиційної активності.

Проблемою є також сезонність туристичних потоків, що призводить до нерівних навантажень на рекреаційні ресурси та неритмічної економічної активності у громадах. Деградація окремих природних об'єктів, забруднення річок, несанкціоновані сміттєзвалища та недостатній рівень екологічного менеджменту поглиблюють ризики втрати унікальності природних локацій. Додатковим викликом є слабка інтеграція рекреаційного потенціалу з місцевими стратегіями розвитку, що обмежує сталий підхід до використання ресурсів і призводить до фрагментарного, малоефективного управління.

Значну роль відіграє брак якісної інформаційної підтримки та маркетингу, що зменшує видимість менш відомих рекреаційних зон. У поєднанні з недосконалою транспортною доступністю це стримує диверсифікацію туристичних потоків і створює дисбаланс між освоєними та недостатньо використаними територіями. Усі ці проблеми формують комплекс викликів, які вимагають системної екологічної, управлінської та інфраструктурної модернізації для забезпечення сталого використання рекреаційних ресурсів Львівщини.

Російська військова агресія та запровадження воєнного стану значно вплинули на можливості використання рекреаційних ресурсів Львівської

області. Частина туристичних потоків перемістилася з інших регіонів України саме сюди, що з одного боку забезпечило стабільний внутрішній попит, а з іншого – створило підвищене навантаження на природні території, інфраструктуру та рекреаційні зони, які не завжди були готові до такого різкого зростання відвідуваності. У багатьох місцях це спричинило локальні проблеми з перевантаженням, збереженням природних комплексів та потребою розширення сервісів.

Військова ситуація вплинула і на інвестиційну активність у сфері рекреації. Частина потенційних проєктів відкладена через високі ризики, нестабільність та пріоритетність фінансування оборонних потреб держави. Це уповільнює розвиток нових природоорієнтованих туристичних продуктів, модернізацію рекреаційної інфраструктури, будівництво екостежок та ухвалення довгострокових стратегічних рішень щодо охорони природних ресурсів. Такий стан знижує конкурентоспроможність регіону порівняно з довоєнними роками.

Певні природні території області також використовуються для потреб внутрішньо переміщених осіб, що створює додаткове навантаження на екосистеми та рекреаційні зони, які вимушено виконують частково нехарактерні для себе функції. Зміни у безпековій ситуації також впливають на поведінку туристів: скорочується тривалість подорожей, переважають короткі та безпечні маршрути, зменшується частка іноземних відвідувачів. Усе це формує нові умови використання рекреаційних ресурсів Львівщини, вимагаючи адаптації управлінських практик, посилення природоохоронних заходів та переорієнтації туристичних стратегій регіону в умовах тривалої війни.

Актуальні проблеми використання рекреаційних ресурсів Львівської області пов'язані також із нерівномірним розвитком туристичної інфраструктури. У центральних туристичних хабах, таких як Львів, Трускавець та Східниця, спостерігається перевантаження популярних об'єктів, тоді як периферійні райони, багаті на природні та культурні

ресурси, залишаються недостатньо освоєними. Це створює дисбаланс у завантаженості туристичних маршрутів та обмежує можливості для рівномірного розвитку туризму на всій території області. До того ж багато рекреаційних зон потребують модернізації інфраструктури, включаючи покращення транспортного сполучення, наявності інформаційних центрів, місць відпочинку та сервісів для туристів.

Важливою проблемою залишається екологічний тиск на природні ресурси. Масовий туризм у гірських і водних локаціях призводить до деградації лісових масивів, забруднення водойм, пошкодження стежок та зниження біорізноманіття. Сезонність відвідування, особливо в гірських та курортних районах, підсилює цей тиск, адже навантаження на інфраструктуру концентрується на короткий проміжок часу. Недостатня цифровізація та відсутність ефективної навігації на туристичних маршрутах ускладнюють організацію туристичних потоків і сприяють хаотичному використанню ресурсів.

Російська військова агресія та введення воєнного стану значно вплинули на використання рекреаційних ресурсів області. Незважаючи на відносну віддаленість Львівщини від лінії фронту, регіон відчуває психологічний і економічний тиск, що впливає на привабливість туристичних напрямів. Повітряні тривоги, ризики безпеки, коливання транспортного сполучення та загальна невизначеність призводять до зниження туристичних потоків, особливо міжнародних. Одночасно це створює потребу в додаткових заходах із захисту природних і культурних об'єктів, а також у забезпеченні безпеки відпочивальників, що потребує інвестицій та додаткових ресурсів.

Ще однією актуальною проблемою є недостатній розвиток нових туристичних продуктів на основі наявних рекреаційних ресурсів. Багато природних, культурних і історичних об'єктів області використовуються традиційно, і відсутність інноваційних маршрутів, інтегрованих туристичних програм та тематичних продуктів обмежує можливості регіону для залучення різних категорій туристів. Створення нових продуктів вимагає поєднання

природних ресурсів, культурної спадщини, гастрономії та сучасних рекреаційних послуг, що потребує координації між місцевими громадами, бізнесом та владою, а також інвестицій у маркетинг і розвиток сервісу.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ОБЛАСТІ НА ПРИКЛАДІ ТУРКІВЩИНИ (ПІВНІЧНО- ЗАХІДНОЇ БОЙКІВЩИНИ)

3.1. Рекреаційні ресурси території та напрямки їх використання

Північно-Західна Бойківщина (до 2020 р. – Турківський район, Турківщина), яка входить до Самбірського району посідає помітне місце серед адміністративних одиниць Львівської області. Віддаленість від обласного центру та великих промислових вузлів, відсутність міжнародних автомобільних магістралей і брак значних промислових підприємств, що могли б спричинити інтенсивні міграційні процеси, зумовили збереження консервативних тенденцій у соціальному розвитку регіону.

Територіально Турківщина розташована у північно-західній частині Українських Карпат. На півночі він межує зі Старосамбірщиною на сході — з Дрогобиччиною і Сколівщиною Львівської області, на півдні — з Закарпатської області. Західна межа району на відтинку понад 60 км — від Ужоцького перевалу до гори Магура Лімнянська — збігається з державним кордоном України та Польщі. Природною межею виступає річка Сян. Унаслідок демаркації кордону 1944 та 1951 років частина етнічних українських земель, зокрема території історичної Турківщини, опинилася на захід від сучасної лінії кордону.

Район розташований у південно-західній частині області, у межах гірської зони Українських Карпат, з абсолютними висотами від 500 до 1400 м над рівнем моря. Рельєф місцевості формують гірські масиви різної висотності: низькогірні Верхньодністровські Бескиди (у верхів'ї Дністра) та Турківська Верховина, а також середньогірні Сколівські Бескиди і Верховинський Вододільний хребет. На останньому, поблизу села Верхнє Гусне, розташована найвища вершина Бецад — гора Пікуй [11].

Турківщина вирізняється значною концентрацією природних та історико-культурних об'єктів, а також добре збереженими етнокультурними

традиціями місцевого населення. Це зумовлено компактним проживанням бойків — одного з найсамобутніших етнографічних угруповань українців (див. рис. 3.1). Територією району проходить Головний європейський вододіл, який розмежовує басейни річок Сяну (притока Балтійського моря) та Дністра (басейн Чорного моря). Обидві ріки беруть початок у межах району: Сян зароджується біля села Сянки, а витoki Дністра розташовані поблизу села Вовче. Водозбірні басейни формують густу мережу гірських потоків, які суттєво підвищують мальовничість і рекреаційну привабливість ландшафтів Турківщини [11, с. 77].

Рис. 3.1. Адміністративне розташування Турківщини у Львівській області [64].

Турківщина вирізняється значною кількістю джерел мінеральних вод. Найвідоміші з них зосереджені у селі Розлуч, де зустрічаються води трьох типів — «Нафтуся», «Содова» та «Залізна». Джерела залізистих мінеральних вод також розташовані у селах Мохнате, Сянки, Нижній Турів і Бітля. У Нижній Яблуницькій виявлені поклади лікувальних торфових грязей та розсолів, що підсилює оздоровчий потенціал регіону [59].

Важливою складовою природно-рекреаційного потенціалу є природоохоронні території, перспективні для розвитку екологічного туризму. Найціннішим об'єктом є Регіональний ландшафтний парк «Надсянський» площею 19,4 тис. га. Він є складовою частиною першого у світі міжнародного тристороннього біосферного резервату «Східні Карпати», створеного спільно Україною, Польщею та Словаччиною [52].

Промисловий комплекс представлений кількома підприємствами, серед яких лісгоспзаг із Яворівським лісозаходом, Турківський маслозавод, механізований кар'єр, районне об'єднання «Сільгосптехніка» з підрозділом у Верхньому Висоцькому, меблева фабрика (філія Стрілківського виробничого об'єднання деревообробної промисловості), хлібозавод, дві пекарні та комбінат побутового обслуговування.

Формування населення Турківщини історично пов'язане з річками Літмир, Яблунька (Турка) та Стрий, на берегах яких оселялися перші представники бойківських племен. За однією з версій, назва міста Турка походить від турів, що паслися на заплавах луках. Заселення більшості сіл Турківщини бере початок у добу Київської Русі. У 1538 році було здійснено поділ земель між королівськими та шляхетськими володіннями. Перебуваючи в складі Руського воєводства, територія сучасного району розподілилася між королівськими землями та маєтками шляхти.

Бойки традиційно заселяли гірські райони середніх Лісових Карпат — сучасні Львівську, Івано-Франківську та Закарпатську області. Назва етносу, зафіксована в джерелах XVII–XVIII ст., має кілька етимологічних трактувань. Найбільш обґрунтованою вважається гіпотеза І. Верхратського, який пов'язував її з діалектним вигуком бойе (боййе, боййечко), що мав значення стверджувального оклику («ага», «ій-бо»). Інший дослідник, М. Худаш, схилився до версії про походження назви від антропоніма Бойко. Бойківські поселення переважно розташовані у долинах річок і мають компактний характер, хоча у високігірних районах вони частково

розпорошені. Багато сіл Турківщини мають давнє походження й згадуються у Галицько-Волинському літописі та інших середньовічних документах [65].

Отже, Турківщина вирізняється багатою історичною спадщиною, етнокультурною самобутністю та відносно сприятливими демографічними тенденціями, що підсилюють його туристичну привабливість і формують значний потенціал для розвитку мандрівного та рекреаційного туризму.

Природні рекреаційні ресурси території є ключовою передумовою розвитку як внутрішнього, так і міжнародного туризму, оскільки саме вони формують основний мотив подорожей. Особливе природно-географічне значення Турківщини зумовлене тим, що через його територію проходить частина Головного Європейського вододілу, який розмежовує басейни Чорного та Балтійського морів [88]. Важливою гідрографічною структурою виступає також Верховинський вододільний хребет, що поділяє басейни Дністра і Дунаю .

Попри належність Карпат до середньовисотних гір, Турківщина характеризується переважно низькогірним рельєфом. Понад 70 % її території займає низькогірна Стрийсько–Санська Верховина, ще близько 8 % — Верхньодністровські Бескиди. До середньогірних масивів належать Сколівські Бескиди та Верховинський вододільний хребет уздовж закарпатського кордону[74].. Абсолютні висоти території коливаються в межах 500–1000 м н. р. м. Найнижча точка розташована в руслі р. Дністер (урочище Копанини, 470 м), найвища — г. Пікуй (1408 м), що є також найвищою вершиною Львівської області [74].

Рельєф Турківської Верховини вирізняється м'якими, подекуди горбистими формами, з відносними висотами до 200–300 м. Пологі схили вкриті товщею легко еродованих суглинків, що є характерною ознакою цієї частини Карпат. Важливу роль у транспортній доступності відіграють стародавні поздовжні долини — Турківська та Боринська, шириною 2–3 км, що полегшували господарське освоєння території. До цієї системи належать також окремі відтинки верхнього Сяну. Близькість витоків великих річок та

низка перевалів — Ужоцького (889 м) [85], Руського Шляху (1217 м) і Верецького (841 м) [86] — забезпечували зручність історичних транспортних переходів між долинами Ужа та Латориці.

Клімат Турківщини сприяє розвитку активного туризму майже протягом усього року — близько десяти місяців, окрім періодів нестійкої погоди в середині березня–квітня та наприкінці жовтня–середині листопада (зокрема в с. Розлуч та м. Турка). Особливо цінними є гірські локації, придатні для занять гірськолижними видами спорту. Найперспективнішими у цьому сенсі виступають села Розлуч, Комарники та місто Турка [87]. Кліматичні умови району в цілому досить комфортні для розвитку як зимових, так і літніх форм туризму. За своїми характеристиками вони належать до найсприятливіших у Львівській області для організації рекреаційно-туристичної діяльності.

З естетичного погляду важливу роль відіграє наявність численних водних об'єктів, які значно збагачують краєвиди району. Водночас привабливість населеного пункту залежить не лише від природних чинників, а й від його розміру, типу забудови, планування та структури доріг. Найвиразніші з естетичного боку села розташовані вздовж річки Стрий — Явора, Ільник, Нижнє й Верхнє Висоцьке, Комарники, Матків, Мохнате, а також невеликі віддалені села — Беньова, Івашківці, Красне, Зубриця, Ластівка, Лопушанка, Хашів та ін.

На території Турківщини беруть початок дві великі європейські річки — Дністер і Сян, які належать до різних морських басейнів. Це робить Турківщину унікальною у гідрографічному плані. Така особливість здавна використовувалася племенами й народами, що мешкали по обидва боки Карпат. Річка Дністер. Витоки Дністра та Сяну, що належить до басейну Балтійського моря, розташовані всього за 20 км один від одного. За 6 км від джерел Сяну, на південних схилах Ужоцького перевалу, бере початок річка Уж, що належить до басейну Дунаю. На такій же відстані від верхів'я Дністра протікає Стрий — найбільша його права притока [66].

Дністер бере початок на північних схилах Лісистих Карпат поблизу с. Розлуч на висоті приблизно 800 м над рівнем моря. Верхня течія — типова гірська ділянка з численними перекатами та порогами, глибокою V-подібною долиною (80–100 м) і руслом шириною до 40 м. Швидкість течії у верхів'ї сягає 4 м/с. Загальна довжина річки становить 1362 км (у межах України — 705 км).

Річка Сян — найбільша права притока Вісли з українських Карпат, що належить до Балтійського басейну. Її витoki лежать у Східних Бескидах, на межі Бещадів і Верховинського вододільного хребта, поблизу Ужоцького перевалу, на висоті 950 м. Спершу річка тече на північний захід між Середніми Бескидами й Стрийсько-Сянською верховиною, формуючи кілька поздовжніх долин і вигинів. У нижній частині змінює напрям, прямує долиною до Надсянської низовини й впадає у Віслу нижче Сандомира.

Оскільки Турківщина належить до депресивних територій з недостатньо розвиненою транспортною та соціально-економічною інфраструктурою, важливою сферою може стати використання лікувальних мінеральних вод. Мінеральні джерела є одним із ключових ресурсів гірського туризму. Зокрема, у с. Боберка виявлені вуглекислі води, що за характеристиками наближаються до типів «Боржомі» та «Лужанська» [47].

Через гірський характер району тут налічується багато менших річок і потоків: Стрий, Ясінка, Яблунівка, Гнила, Волосянка, Завадка та ін. Розгалужена річкова мережа, зумовлена особливостями клімату та рельєфу, створює значний потенціал для розвитку водного туризму. Гірська частина Карпат практично не має обмежень для цього виду рекреації.

Переважний тип рослинності району — ліси, які формують два висотні пояси: букові та ялицево-букові. На теплих південних схилах зустрічаються свіжі субучини, тоді як на північних збереглися фрагменти природних ялицевих бучин та букових яличин. Північний мегасхил Бескидів лежить у зоні «дощової тіні», що характеризується високою хмарністю та зниженою кількістю сонячного випромінювання. Унаслідок багаторічної господарської

діяльності на місці лісів подекуди утворилися післялісові луки та пасовища, важливі для гірського тваринництва. Флора району налічує понад 750 видів судинних рослин, близько 50 з яких є рідкісними та підлягають охороні, серед них — ясен звичайний, в'яз гірський, липа серцелиста, порічки чорні, агрус відхилений, барбарис звичайний. Понад 30 видів занесено до Червоної книги України. Фауна району порівняно небагата через суттєві зміни природних ландшафтів. Із плазунів трапляються саламандра плямиста, гадюка звичайна, вужі звичайний і водяний. Серед рідкісних птахів — підорлик малий, пугач, лелека білий і чорний. Із великих ссавців зустрічаються дика свиня, олень благородний, козуля, бобер; зрідка — ведмідь бурий, вовк, куниця, борсук, дикий кіт, рись. У водах Сяну водяться форель струмкова, харіус, марена.

Територія району добре забезпечена туристично-рекреаційними лісами — спеціально виділеними ділянками лісового фонду, адаптованими для масового відпочинку. Їхня інфраструктура включає стежково-дорожню мережу та елементи малої архітектури. Лісовий туризм тут може охоплювати такі види діяльності: масовий пішохідний і лижний туризм, різні види лижного спорту, автотуризм, кінний спорт, мисливство, спортивне орієнтування; оздоровчі прогулянки, активні ігри, пікніки; збір грибів, ягід, лікарських рослин, створення природничих колекцій; кліматолікування, фітотерапію, відновлення сил через споглядання природних ландшафтів.

Особливе значення мають природно-заповідні території. До них належать заповідники, заказники, національні парки, дендропарки та інші цінні природні об'єкти.

Одним із ключових природоохоронних об'єктів району є Регіональний ландшафтний парк «Надсянський», розташований у південно-західній частині Львівщини, поблизу кордону з Польщею. Його створено для збереження єдиного природного комплексу, що підтримує гідрологічний режим річки Сян. Клімат тут сприятливий: середня температура січня становить $-2,3^{\circ}\text{C}$, липня — близько $+16^{\circ}\text{C}$ [84]. Парк лежить у межах

Стрийсько-Сянської верховини (див. рис. 3.2). Разом із польським ландшафтним парком «Долина Сяну» (35635 га) він формує єдиний природний масив. Обидва парки входять до міжнародного біосферного резервату «Східні Карпати», створеного Польщею, Словаччиною та Україною.

Рис. 3.2. Регіональний ландшафтний парк «Надсянський» [84].

Висоти в межах парку коливаються від 650 до 950 м над рівнем моря. Гірські хребти тут значно розчленовані. Найвищими вершинами є Сянківська Кичера (870 м), Кичерка (769 м), Вершок (815 м), Сянський (884 м) і Бучок (950 м). Між хребтами Червоний Верх і Сянський розташовані окремі масиви – гори Кам'янець (762 м) та Лосівка (819 м). У системі острівних гір басейну верхнього Сяну найвищою є вершина Сянківська Кичера, висота якої становить 888 м. Хребет Червоний Верх поступово переходить у пасмо Отриту, частина якого знаходиться на території Польщі. Хребти Бучок і Сянський лежать на відстані приблизно 6 та 10 км відповідно від Головного вододільного хребта Східних Бескидів.

Важливе рекреаційне значення для Турківщини має ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Пікуй». Він розташований у межах Турківщини Львівської області, на південь і південний захід від села Верхнє Гусне. Територія заказника охоплює 711 га та була створена у 1984 році. Об'єкт займає північно-східні схили гори Пікуй (1408 м) – найвищої вершини Львівщини, що належить до геоморфологічного району Стрийсько-Сянської Верховини. Заказник охоплює частину схилу Вододільного хребта, який тягнеться від Ужоцького перевалу через гору Пікуй до Торунського перевалу. Можна гору Пікуй

На території Турківщини розташована одна з наймальовничіших полонин Львівської області – Буковецька, у східній частині якої височіє велична гора Пікуй.

Рис. 3.3. Буковецька полонина (вигляд з гори Пікуй).

Як зазначає Л. С. Безручко, природні та соціально-економічні умови Турківщини створюють сприятливі передумови для активного розвитку туристичної діяльності. Однак сучасні тенденції свідчать про зростання інтересу туристів до культурної спадщини різних регіонів, що зумовлює

необхідність раціонального та науково обґрунтованого використання історико-культурного потенціалу території. До основних різновидів туризму, пов'язаних з історико-культурною спадщиною, належать: етнічний, релігійний, ностальгійний, а також історико-культурний загально ознайомчий туризм. У сукупності ці форми становлять основу культурно-пізнавального туризму [10].

Розміщення історико-культурних об'єктів на території Турківського регіону подано на рис. 3.4.

Рис. 3.4. Розподіл історико-культурних об'єктів на території Турківського регіону [11]

Отже, розглянемо історико-культурний потенціал Турківщини крізь призму основних видів культурно-пізнавального туризму. Для загально ознайомчого туризму становлять цінність практично всі наявні в районі об'єкти, проте найвищий потенціал мають пам'ятки, що вирізняються

особливою історико-архітектурною значущістю. Зокрема, до найцінніших належать 24 архітектурні пам'ятки, включені до Державного реєстру культурної спадщини а також 13 пам'яток місцевого значення. Переважно це дерев'яні церкви та дзвіниці XVI–XIX ст., розташовані в селах Нижнє Висоцьке, Либохора, Верхня Яблунька, Комарники, Мохнате, Ісаї, Багнувате, Розлуч, а також у місті Турка. Одна із таких пам'яток, церква Собору Пресвятої Богородиці в селі Матків, побудована у 1838 році в бойківському стилі та занесена до списку світової спадщини ЮНЕСКО. За результатами наших досліджень, у регіоні нараховується 87 церков різних конфесій, функціонуючий монастир, п'ять костелів та одна синагога. Саме ці об'єкти можуть стати базою для розвитку релігійного туризму.

Рис. 3.5. Церква Собору Пресвятої Богородиці в селі Матків[82]

Визначальною рисою бойківського етносу є традиції будівництва, найкраще збережені в сакральній архітектурі. Цінність цих споруд підтверджує той факт, що дерев'яний будинок та церкву з Турківського району було перевезено до музею просто неба «Шевченківський гай» у Львові. Крім того, дві давні бойківські церкви із села Сянки (1645 та 1703 рр.) були переміщені до сіл Кострино та Сіль на Закарпатті [10].

Розглянемо детальніше найцікавіші об'єкти, перспективні для розвитку релігійного туризму. Серед сакральних споруд міста Турки особливої уваги заслуговують три найдавніші храми: Церква Успіння Пресвятої Богородиці (1750 р.), Церква святого Миколая (1739 р.) та Церква Перенесення мощей святого Миколая (1776 р.), які нині мають статус пам'яток архітектури державного значення.

Найбільш відвідуваною пам'яткою сакральної архітектури є Церква Успіння Пресвятої Богородиці — український автокефальний православний храм у місті Турка, визначна бойківська дерев'яна церква та пам'ятка архітектури національного значення. За одними даними, її зведено у 1750 році, за інвентарем 1820 року — у 1738 році; дослідник Ю. Гайда пов'язує будівництво з власником Горішньої Турки Домініком Блажівським та коштами місцевої громади. У народних переказах згадується, що на цьому місці ще в середині XVII ст. стояв великий храм, до будівництва якого могли долучатися запорізькі козаки під час походу на Закарпаття у 1648 році.

Храм є тризрубною триверхою дерев'яною спорудою архаїчного і водночас досконалого бойківського типу з окремими рисами готики, побудованою зі смерекової деревини. Церква збереглася практично у первісному вигляді, за винятком вертикальної шалівки XIX ст., що закрила аркову галерею, та заміни гонтового даху бляхою. Наметові верхи мають два заломи над навою та по одному над вівтарем і бабинцем; усі три завершуються бароковими главками зі хрестами. Церкву оздоблює характерне горизонтальне опоясання на унікально профільованих консолях. Значною мистецькою цінністю вирізняються ікони та чотириярусний іконостас, виконаний у стилі українського бароко.

Громада села Либохора володіє ще одним унікальним історико-культурним об'єктом — дерев'яною церквою, спорудженою у 1798 році на місці давнішого храму. Це тризрубна й триверха споруда бойківського типу, що первісно мала назву Втечі до Єгипту Пресвятої Богородиці. У 1914 році

храм суттєво перебудували: замінили всі верхи та демонтували опори над бабинцем. Нині церква перебуває у користуванні громади УПЦ КП.

Долішня церква стоїть на невеликому узвишші при сільській дорозі, безпосередньо на цвинтарі. Це тридільна дерев'яна споруда, збудована на підмурівку в неоукраїнському стилі. Храм складається з квадратної нави, квадратного вівтаря та подовженого бабинця; з південного боку до вівтаря прибудовано прямокутну захристію. Усі три зруби завершуються наметовими банями на високих світлових восьмериках, увінчаних сліпими ліхтарями та маківками. Будівлю оперізує піддашшя, що спирається на профільовані випуски вінців зрубів. Церкву збудували напередодні 1914 року. Вхід на церковну територію облаштований через невелику брамку на чотирьох стовпах з восьмигранним наметовим дахом.

Однією з найдавніших церков Турківського району є храм Собору Пресвятої Богородиці (1788 р.) у селі Верхня Яблулька. Після того як у 1787 році раптовий вихор зруйнував старішу дерев'яну церкву 1639 року, громадою був споруджений новий храм бойківського типу. Під час ремонту 1898 року розібрали емпору над бабинцем та галерею, що його оточувала. У 1962–1989 рр. церква була зачинена. Сьогодні вона перебуває у користуванні УГКЦ.

Серед інших релігійних будівель міста слід згадати синагогу 1730 року. Хоча вона більше не виконує культових функцій і використовується як пилорама, про єврейську громаду нагадує давнє єврейське кладовище «Окописько», розташоване на схилах поблизу ринку. Нині воно перебуває у занедбаному стані.

На території Турківського району збереглося 46 дерев'яних храмів — один із найбільших показників серед районів України, де зосереджені такі історико-культурні надбання.

До важливих археологічних об'єктів району належать: поселення XIV–XVII ст. у с. Завадівка; поселення XII–XIII ст. і пізнього середньовіччя в с. Лосинець; поганські поховання у селах Ясіночки та Мельниче; давні

кладовища на Риківських Гробах; могила ватажка гунів Атілли на Ватащині; городище часів Галицько-Волинського князівства та чернечий скит у с. Матків та інші.

Край багатий і на біосоціальні ресурси, пов'язані з перебуванням видатних історичних особистостей. Тут відпочивала королева Бона, проходили військові походи короля Данила Галицького та його сина Лева, перебував Іван Франко. З Турківщиною пов'язані також Миколай Кузан, С. Попель, Саламон Щасний, О. Бачинський та інші діячі.

На території району активно розвивається ностальгичний туризм. Упродовж століть ця місцевість була густо заселена єврейською та німецькою громадами. Єврейське населення почало формуватися тут у 1730-х роках: спершу в Турці, а згодом у більшості навколишніх поселень. У середині XVIII ст. у Турці мешкало 25 єврейських родин, а на початку XX ст. — понад 6 тисяч. Після Другої світової війни громада різко скоротилася, однак низка об'єктів збереглася й стала важливими місцями для ностальгичних мандрівок: синагога (XIX ст.), єврейські цвинтарі «Окописько» в Турці та «Жидівське поле» в Либохорі, а також місця масових розстрілів 114 євреїв (ліс Будапешт і поле Завій Великий у с. Лімна). Всі ці об'єкти перебувають у стані занепаду та потребують реставрації й популяризації.

Свої сліди на Турківщині залишили і німецькі колоністи, що підтверджується збереженими топонімами. У смт. Бориня частина села носить назву «Колонія» — на честь поселенців 1780 року; у селі Вовче є урочище «Шваби», невелика колонія існувала і в Нижній Яблуньці. Від колоністів залишилися також матеріальні об'єкти — три дерев'яні неоготичні каплиці, дві з яких збереглися: у Вовчому (1900 р.) та Розлучі (1901–1902 рр.), третя — у Сянках.

Окрім цього, в районі розташована велика кількість військових поховань Першої та Другої світових воєн: «Горбище» (Бітля), «Цвинтарище»

(Красне), «Нафтарка у Зворі» (Турка), австрійський та мадярський цвинтарі в Комарниках та інші.

Зазначені об'єкти не вичерпують усього потенціалу ностальгічного туризму Турківщини, але є ваговою основою для його розвитку.

Оскільки Турківщину часто називають серцем Бойківщини, регіон має потужні можливості для формування етнотуристичних маршрутів. Значний потенціал мають етнокультурні тури, що базуються на добре збережених традиційних промислах: плетінні з лози та соломи (Боберка, Ластівка, Риків), традиційному вівчарстві (Либохора, Матків, Мохнате, Комарники), різьбі по дереву (Лімна, Бітля), ткацтві (Івашківці, Беньова).

Як підкреслює Л. С. Безручко, окрім традиційних промислів, у районі збереглися й інші важливі культурні особливості. Зокрема, у селі Бітля функціонує унікальний народний ансамбль дримбарів, а місцевий старожил виконує традиційний танець на бочці, що може стати цікавою атракцією для туристів. Відомі фольклорні колективи діють також у селах Жукотин і Риків. Вагомим ресурсом для розвитку етнотуризму є й розгалужена мережа краєзнавчо-етнографічних музеїв.

Одним із найбільш перспективних напрямів етнотуризму на Турківщині є проведення етнофестивалів. Наймасштабнішою подією регіону є «Всесвітні бойківські фестини», які відбуваються раз на п'ять років і присвячені популяризації бойківського етносу, об'єднуючи його представників з різних країн світу. Наразі зростає потреба проводити цей захід частіше, адже він відіграє ключову роль у формуванні туристичної привабливості регіону. Крім того, доцільно започаткувати нові тематичні фестивалі, що розкривали б окремі аспекти бойківської культури — гастрономію, народні ремесла, традиції тощо.

Важливе місце в туристичному потенціалі району посідає музейна справа. Центральним осередком є Народний музей «Бойківщина», що працює при Турківській центральній районній бібліотеці у будівлі міської ратуші.

Колекція музею налічує 1600 експонатів, серед яких понад 1300 мають особливу історико-культурну цінність.

Цікавим є і «Музей бойківської книги», де зібрано літературні твори, рецензії, відеоматеріали та інші публікації, пов'язані з бойківською тематикою. Крім того, практично в кожному селі району діє своя етнографічна експозиція — при школах, будинках культури або у приватних колекціях. Серед найпомітніших варто виділити:

- Музей побуту села Карпатське, де представлено понад 200 експонатів та роботи народних майстрів — дерев'яні вироби, вишивку.
- Музей побуту села Комарники, експозиція якого налічує близько 150 предметів, а також виставку творів поетеси Стефи Комарницької, яка проживала тут під час Другої світової війни.
- Музей побуту «Риків, Багнувата, Міжгір'я» при Риківській школі, що містить понад 150 експонатів: історичні світлини, вишиті та дерев'яні вироби, моделі традиційних бойківських хат.
- Краєзнавчий музей с. Ільник, у якому представлено побутові речі, знаряддя праці первісної людини, зразки місцевих пісень, описи традиційних страв, гербарій та інформацію про видатних уродженців села.
- Музей побуту с. Лімна, експозиція якого розкриває матеріальну культуру Бойківщини і включає понад 100 експонатів.

Проте про ці музеї знає лише незначна частина відвідувачів, а їх діяльність переважно підтримується ентузіазмом місцевих краєзнавців без належної допомоги з боку влади. Тому актуальним завданням є їх якісна популяризація.

Отже, Турківщина володіє потужним історико-культурним потенціалом. До ключових ресурсів належать численні дерев'яні церкви й костели, археологічні пам'ятки та, передусім, добре збережений бойківський етнос, який створює унікальні можливості для розвитку різних форм культурного та етнографічного туризму.

Розвиток туристичної галузі сприяв активізації готельного господарства, яке стало однією з ключових складових туристичної інфраструктури. У сучасних умовах глобальної конкуренції готельне господарство в багатьох країнах світу сформувалося як окрема й важлива сфера економіки [33].

Водночас колективні засоби розміщення Турківського району поки що мають незначний вплив на економічні показники регіону у масштабах Львівської області. Наявні дев'ять закладів колективного розміщення становлять лише 2,84 % від загальної кількості по області.

Одним із найвідоміших туристичних об'єктів Турківщини є готельно-ресторанний комплекс «Собінь» у Розлучі. Заклад розташований серед романтичних гірських схилів і пропонує відвідувачам можливість насолодитися краєвидами українських Карпат та оздоровчим відпочинком. Комплекс знаходиться біля витoku однієї з найбільших річок Європи — Дністра, у долині річки Розлучанки, за 120 км від Львова і лише за 12 км від етнічного центру Бойківщини — міста Турки, на висоті 590 метрів над рівнем моря. М'який субальпійський клімат робить це місце комфортним для відпочинку в будь-яку пору року. За переказами, у XVI ст. тут стояла фортеця Собань (Собінь), що й дала назву сучасному комплексу.

Комплекс добре підходить для сімейного відпочинку, подорожей у компанії друзів, проведення корпоративних заходів, бенкетів чи весіль [81]. До послуг гостей — дитячий майданчик, відкриті та криті альтанки, мангали, сауна. У поєднанні зі щирою гостинністю персоналу це створює всі умови для комфортного перебування на бойківській землі.

Рис.3.4. Готельно-ресторанний комплекс «Собінь» [81]

Ще один популярний туристичний заклад району — база відпочинку «Карпатський замок», зведена у традиційному бойківському стилі та розрахована на 90 місць. На території розташовані п'ять дерев'яних котеджів, ресторан-корчма, літній басейн, спортивний майданчик для гри у футбол і волейбол, альтанки та автостоянка.

Рис. 3.5. База відпочинку «Карпатський замок» [79]

Пропонують сауну з басейном, наповненим гірською водою. Гості можуть скористатися розвагами: більярдом, настільним тенісом, бадмінтоном. Для дітей облаштовано ігровий майданчик, є батут та інвентар

для активних ігор. Організуються екскурсії до Львова, Самбора, Трускавця, Східниці, Ужгорода, піші походи та кінні прогулянки. Узимку база приймає любителів гірськолижного спорту: на території працює власний підйомник та пункт прокату спорядження.

Під час відпочинку на базі «Карпатський замок» туристи мають можливість ознайомитися з бойківськими традиціями, скуштувати оригінальні національні страви та взяти участь у фольклорно-етнографічній програмі «Бойківські вечорниці», яка проводиться щочетверга і щонеділі.

Окрім цих відомих комплексів, у Турківському регіоні функціонують менш популярні туристичні об'єкти: мотель «Чертур», база «Альтана», база відпочинку «Лілія». Також понад 33 власників приватних садиб пропонують послуги сільського зеленого туризму. Попри певний розвиток інфраструктури, загальна кількість закладів розміщення для гірського району залишається невеликою.

Бойківська кухня має багато спільного з гуцульською: популярними є пироги, книші, голубці, бринза, страви з грибів та кукурудзи. Окремі традиційні бойківські страви залишаються маловідомими, що зумовлено невеликою кількістю закладів громадського харчування, які пропонують автентичну кухню. У сучасній бойківській гастрономії переважають м'ясні страви — печені, ковбаси, сало, сальцесони та різноманітна випічка.

До 2019 року центральною культурною подією регіону був фестиваль «Всесвітні бойківські фестини», що відбувався раз на п'ять років. Цей захід не лише демонстрував автентичні традиції бойків, а й слугував платформою для туристичних, наукових та культурних зустрічей. Значне місце тут займає гастрономічна спадщина: один із фестивальних днів присвячений презентації національних страв бойківських сіл.

Рис.3.6. Всесвітні бойківські фестини[83]

Бойківська кухня має давні корені, що сягають до княжих часів. За дослідженнями, традиційний пісний вівсяний хліб — оципок, а також вівсяний вар входили до раціону слов'янських племен. Здавна бойки використовували для приправ цибулю, часник, кмин, кріп, а також лободу, пастернак, петрушку, любисток. Цікавим є факт уживання кременевої води, властивості якої сучасні дослідження називають цілющими. До більшості страв додавали засмажку, запражку та підбивку [73].

До туристичного дозвілля Турківщини належить також екокультурний фестиваль «День Дністра», який щорічно відбувався в липні. Для гостей це нагода провести вихідні подалі від міської метушні та спеки — серед мальовничих бескидських краєвидів села Вовче, просто біля витoku Дністра, у затишку зелених лугов та у приємній компанії. Туристи мають можливість розміститися в наметовому містечку на території, що ось уже понад п'ятсот років зберігає багату спадщину однієї з найдавніших бойківських культур. Програма фестивалю залишається традиційною: похід до витoku Дністра, Богослужіння в місцевих храмах села Вовче, відкриття виставок промислових та сільськогосподарських товарів, а також експозицій

творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва Бойківщини. Значне місце займає презентація павільйонів традиційної кухні — «Бойківська кухня».

У межах фестивалю проводяться спортивні розваги, виступи аматорських і професійних колективів Турківщини, Львівської області та інших регіонів України. Завершується свято покладанням квітів до пам'ятника воїнам УПА, молодіжною дискотекою просто неба, урочистим запаленням бойківської ватри та святковим феєрверком.

Як свідчить історичний аналіз туристичного становлення, Турківщина відставала від інших карпатських районів. На відміну від Закарпаття, яке мало впливових покровителів у родині графів Шенборнів, чи Станіславщини з підтримкою австрійського імператорського двору, Турківський регіон не отримував подібних стимулів для розвитку рекреації [59, с. 34].

Основним чинником такого відставання стала постійна нестача фінансових ресурсів, необхідних для розбудови туристичної інфраструктури, а також відсутність достатніх інвестицій

Найнижчий показник інвестицій у Львівській області зафіксовано саме в Турківському регіоні — лише 1 долар на одного жителя, що свідчить про вкрай несприятливі умови для розвитку території та складну економічну ситуацію.

У Турківському регіоні майже повністю припинила роботу промислова сфера, не функціонують колективні та фермерські господарства. У складній ситуації опинилися й мешканці сільських територій, адже через малу рентабельність господарювання в гірській місцевості їхні доходи залишаються вкрай низькими. Такі умови вимагають переосмислення підходів до соціально-економічного розвитку регіону. Одним із ключових шляхів стабілізації та підвищення економічної активності району визначено розвиток туризму.

Аналогічні процеси спостерігаються й у сфері дитячого оздоровлення та відпочинку. Якщо у 2015 році в районі працювало близько сорока дитячих

оздоровчих закладів, то нині їх залишилося лише п'ять. У поточному році відновлено роботу дитячого санаторного закладу «Джерела Карпат», розташованого у селі Розлуч . Поруч із закладом височіє гора заввишки 400 метрів та простягається сосновий бір. Тут здійснюють оздоровлення та лікування з використанням мінеральних вод типу «Нафтуса» та «Содова».

У селі Яворів Турківського району створено та успішно функціонує підприємство «Західний реабілітаційно-спортивний центр». Заклад відкрито за підтримки Національного комітету спорту людей з інвалідністю України як базу для розвитку параолімпійського та дефлімпійського руху.

Основним напрямом діяльності Центру є фізкультурно-спортивна реабілітація та оздоровлення людей з інвалідністю різних нозологій. Важливою соціальною функцією установи є забезпечення належних умов для підготовки спортсменів до Паралімпійських і Дефлімпійських ігор, чемпіонатів Європи та світу, всеукраїнських чемпіонатів і міжнародних турнірів, а також організація повноцінного навчально-тренувального процесу.

Рис.3.7. Західний реабілітаційно-спортивний центр [80]

Центр вигідно розташований поблизу автомобільної дороги державного значення Н-13 Львів – Самбір – Ужгород і недалеко від залізничної станції Сянки, біля кордону Закарпаття з Польщею та Словаччиною. База знаходиться всього за 500 м від автошляху та 1,5 км від залізничної станції Сянки, через яку курсує поїзд Київ–Ужгород [80].

Гірськолижний курорт «Розлуч» є частиною бази відпочинку «Бойківський двір» і знаходиться неподалік однойменного села. Після

Першої світової війни лижний спорт набув популярності, і неподалік Розлуча було облаштовано гірськолижну трасу Сянки – Пікуй.

Курорт «Розлуч» підходить для сімейного відпочинку та початківців-лижників. Попри те, що туристичний сезон тут триває весь рік, катання на лижах можливе лише з грудня по березень. Нічне катання не передбачене. Додатково комплекс пропонує каток, сауну, дискотеку, більярд, а також кафе і бари на території. Село Розлуч має й цікаві архітектурні об'єкти. Головною пам'яткою є костел Святого Франциска Борджії — унікальна неоготична одновежева дерев'яна споруда, зведена німецькими колоністами. Інша сакральна пам'ятка — дерев'яна церква Різдва Пресвятої Богородиці 1876 року, однак нині вона перебуває в аварійному стані.

Сьогодні в Турківському регіоні залишилося лише чотири бази відпочинку, які поступово занепадають через нестачу фінансової підтримки. Водночас на Турківщині функціонує одна з найкращих біатлонних трас України. У селі Верхнє розташована єдина в державі сертифікована біатлонна траса, що дозволяє проводити змагання найвищого рівня, зокрема міжнародні [80].

Рис.3.8. Сертифікована біатлонна траса [80].

Для аналізу стану туристичної сфери Турківського ОТГ Львівської області було скеровано запит до відділу культури і туризму Турківської районної державної адміністрації. У відповідь було отримано такі дані:

1. У районі відсутні офіційно зареєстровані туристичні підприємства;
2. Туристична інфраструктура ґрунтується переважно на приватних агрооселях, яких, за офіційною інформацією, налічується 33. Окрім цього, функціонує 20 туристичних баз, із них 13 розташовані у Розлучі;
3. Інвестиції в туристичну галузь здійснюються виключно приватними особами, які власними силами зводять невеликі агрооселі;
4. Перелік історико-культурних об'єктів обмежується лише переліком церков — пам'яток архітектури, без урахування інших потенційно цікавих для туристів локацій (археологічних, меморіальних, мистецьких, етнографічних пам'яток);
5. До повномасштабного вторгнення росії основний потік туристів надходив із Польщі. Однак від коли відкрили у с. Верхнє «Західний реабілітаційно-спортивний центр Національного комітету інвалідів України» спостерігається зростання кількості відвідувачів.

Нині на території регіону діє десять туристичних маршрутів:

Маршрут №1 «Золоте кільце Бойківщини»
(Турка – Розлуч – Самбір – Кульчиці – Нагуєвичі – Східниця – Урич – Сколе – Тухля – Нижні Ворота – Воловець – Міжгір'я – Синевирське озеро – Болехів – Моршин – Стрий – Дрогобич – Трускавець – Східниця – Турка);

Маршрут №2 «Руський путь — прадавній шлях через Карпати»
(Самбір – Стрілки – Лімна – Вовче – витік Дністра – Розлуч – Турка – Бориня – Комарники – Либохора – перевал «Руський путь» – долина Латориці (Закарпаття);

Маршрут №3 (Розлуч – Турка – Сянки (потягом) – Верховинський Вододільний хребет (до г. Пікуй) – Гусне);

Маршрут №4 (Розлуч – Явора – Свидник – Ясінка – Кіндратів – Головське – Східниця (Дрогобиччина) – Урич (Сколівщина));

Маршрут №5 «Маківка — гора невмирущої слави Українських Січових Стрільців»

(Розлуч – Турка – Ільник – Багнувате – хребет Високий Верх – Козева (Сколівщина) – Головецьке – г. Маківка).

Окрім цього, розроблено ще п'ять нових маршрутів:

Маршрут №6 «Сплав по річці Стрий»(Коритище – Буковці – Новий Кропивник – Лікоть – Дубини – Довге – хутір Ровінь);

Маршрут №7 до витoku р.Дністер(Розлуч – витік Дністра – фортеця «Собінь» – Вовче – Турка – Явора – Розлуч);

Маршрут №8 до художньо-меморіальної дошки Олега Ольжичу (Турка – Присліп – Верхня Яблунька);

Маршрут №9 до пам'ятника М.Зубрицькому (Мшанець – Головецьке – Лопушанка Хомина – Розлуч – Мала Волосянка – Явора – Ісаї – Ясениця – Кіндратів);

Маршрут №10 «Стежками Івана Франка» (Нагуєвичі – Підбуж – Залокоть – Бистриця – Кропивник – Кіндратів – Ясениця – Ісаї – Явора – Турка – Вовче – Турка).

Отже, нинішній туристичний розвиток Турківського регіону спрямований переважно на індивідуальних мандрівників, які користуються місцевими закладами розміщення. Певного поширення набув сільський зелений туризм, про що свідчить наявність 33 агроосель. Діяльність двох гірськолижних комплексів відкриває можливості для розвитку зимового туризму, однак їхні ресурси не дозволяють конкурувати з великими курортами (Славсько, Буковель тощо).

У теплу пору року популярності набувають походи на г. Пікуй, кількість яких зросла після відкриття туристичного комплексу «Бойківський двір». Попри наявність десяти культурно-пізнавальних маршрутів, що активно використовуються місцевими жителями, загальний рівень туристичного розвитку району залишається недостатнім і зосередженим лише навколо окремих точкових об'єктів.

Разом із тим, аналіз рекреаційних ресурсів засвідчує їх значне розмаїття та рівномірне поширення на всій території району, що створює потенціал для подальшого розширення туристичної пропозиції.

3.2. Шляхи залучення нових рекреаційних ресурсів

Залучення нових рекреаційних ресурсів на території Турківщини має базуватися на поєднанні природно-ландшафтного потенціалу Бескидів та локальних соціально-економічних можливостей громад. Важливим напрямом є виявлення і популяризація маловідомих природних локацій – водоспадів, полонин, оглядових точок, унікальних геоморфологічних форм, які нині недостатньо представлені у туристичному просторі. Їхнє картографування, облаштування мінімально необхідної інфраструктурою та включення до маршрутів дозволило б створити новий спектр рекреаційних ресурсів на основі існуючого природного потенціалу регіону.

Суттєвим напрямом є використання традиційних ландшафтів і культурних практик як додаткового ресурсу. Традиційне скотарство, локальна гастрономія, давні ремесла та збережені елементи бойківської архітектури здатні формувати основу для етнографічного та агроекотуризму. Підтримка місцевих господарств, розвиток малих садиб, створення інтерактивних майданчиків для знайомства з побутом і культурою Бойківщини можуть перетворити соціально-культурні особливості району на цінний рекреаційний ресурс.

Не менш важливим є залучення природоохоронних територій і потенційних екологічних коридорів до екоорієнтованого туризму. Формування тематичних маршрутів, присвячених лісам, рідкісним видам флори і фауни, гірським екосистемам та водно-болотним угіддям, сприятиме створенню нових сценаріїв відпочинку, що не потребують масштабних втручань у природу. Такі продукти можуть поєднувати освітній, науковий та активний туризм, підвищуючи цінність території й водночас заохочуючи її збереження.

Важливим шляхом є розвиток інфраструктурних рішень, які забезпечать доступ до нових ресурсів без шкоди для довкілля. Покращення локальних доріг, безпечні паркувальні зони, сучасна туристична навігація, цифрові карти та онлайн-путівники дадуть змогу відкрити територію для більш широкої аудиторії. Паралельно розвиток місцевого підприємництва, зокрема у сфері прокату спорядження, гірського супроводу, гастрономічних та wellness-послуг, сприятиме тому, щоб нові рекреаційні ресурси отримали економічну стійкість. Ефективному залученню ресурсів може допомогти міжмуніципальна співпраця громад колишнього району та інтеграція в ширший туристичний простір Львівщини і Карпатського регіону. Узгоджені маркетингові стратегії, спільні календарі подій, маршрути та брендинг Бойківщини дозволять перетворити локальні локації на частину комплексного туристичного продукту. Це забезпечить не лише відкриття нових ресурсів, а й їх сталий розвиток завдяки координації зусиль і збільшенню туристичних потоків.

У контексті воєнного стану та російської агресії шляхи залучення нових рекреаційних ресурсів на території колишнього Турківського району потребують додаткового акценту на безпеці, стійкості та адаптивності туристичної діяльності. Важливим є формування безпечних маршрутів і зон відпочинку, оснащених укриттями або можливістю швидкої евакуації, а також створення систем оперативного інформування туристів про безпекову ситуацію. Це дозволяє зменшити ризики та зберегти мінімальний рівень туристичного руху навіть у складних умовах.

Розвиток рекреаційних ресурсів у період війни має спиратися на принципи «туризму стійкості», де пріоритетом є збереження природних територій, контрольованість відвідувань та уникнення критичного навантаження на екосистеми.

Важливим кроком є адаптація природних локацій до умов воєнного часу, зокрема розвиток внутрішнього туризму для населення України, яке шукає безпечні та близькі дестинації для короткотермінового відпочинку.

Турківщина може стати регіоном психологічної підтримки та оздоровлення для вимушено переміщених осіб, волонтерів і військових у відпустках, що формує додатковий попит на рекреаційні послуги. Це потребує створення спеціальних програм відпочинку, екологічних маршрутів, терапевтичних лісових прогулянок і м'яких форм природного туризму, які не потребують складної інфраструктури, але мають високий соціальний ефект.

З огляду на тривалу воєнну загрозу важливо розвивати локальну економічну стійкість через активніше використання природних ресурсів, таких як ландшафтні парки, гірські території, мінеральні джерела, етнографічні ландшафти. Підтримка місцевих громад, розвиток малого туристичного бізнесу, залучення грантових програм на потреби екологічного туризму та природоохоронних ініціатив можуть компенсувати зниження зовнішніх туристичних потоків. Воєнний стан вимагає обмеженості й раціональності у втручанні в природу, тому пріоритет має надаватися низьковитратним, екологічним і адаптивним формам рекреаційного освоєння території, які одночасно сприяють економічній активності й не шкодять природним комплексам регіону.

3.3. Можливості впровадження нових туристичних продуктів

Можливості впровадження нових туристичних продуктів на території колишнього Турківського району значною мірою ґрунтуються на поєднанні унікальних природних ландшафтів, автентичної бойківської культури та сучасних тенденцій розвитку туризму. Територія має потенціал для формування комплексних природно-активних продуктів, зокрема трекінгових і веломаршрутів різного рівня складності, що поєднують гірські панорами, полонини та традиційні поселення. Важливим напрямом може стати розвиток екотуризму у формі спостереження за природою, тематичних маршрутів «дикої природи», фототурів та освітніх програм у співпраці з природоохоронними установами. Завдяки наявності мінеральних вод та чистого гірського повітря можливим є створення продуктів оздоровчого туризму, включно з програмами відновлення та релаксації, що орієнтовані на

внутрішнього туриста та людей, які прагнуть короткотривалого відпочинку у спокійному середовищі.

Значним потенціалом володіють культурно-етнографічні продукти. Бойківська дерев'яна архітектура, традиційні ремесла, промисли, місцеві кухонні традиції можуть лягти в основу тематичних фестивалів, гастрономічних турів, майстер-класів і культурних маршрутів. Створення інтерактивних центрів або невеликих музеїв просто неба, відновлення традиційних хат як туристичних локацій, організація подій, пов'язаних із бойківською музикою та фольклором, здатні приваблювати нові цільові групи туристів. Турківщина може стати платформою для розвитку етнотаборів, молодіжних програм і сімейного туризму, який поєднує природу та культурний досвід.

Воєнний стан і російська агресія створюють додатковий контекст, у якому мають формуватися нові туристичні продукти. Зменшення міжнародних туристичних потоків робить пріоритетним розвиток внутрішнього туризму, орієнтованого на безпеку, доступність та психологічне відновлення. Турківщина може запропонувати продукти, спрямовані на тихий, безпечний, оздоровчий та природно орієнтований відпочинок, які відповідають потребі українців у зменшенні стресу та відновленні ментального здоров'я. Водночас створення таких продуктів потребує адаптації інфраструктури до умов воєнного часу, зокрема належної організації укриттів, інформування туристів про безпекові протоколи та інтеграції цифрових рішень для навігації і комунікацій. У цих умовах Турківщина може позиціонувати себе як територія природного спокою та екологічного відновлення, здатна запропонувати нові форми туризму, що відповідають реаліям і потребам сучасної України.

Можливості впровадження нових туристичних продуктів на території колишнього Турківського району є досить широкими, оскільки регіон має сильний природний потенціал, автентичну культуру бойківського краю та

відносно низький рівень освоєності, що дає змогу створювати оригінальні, унікальні та малоконкурентні продукти.

Одним із прикладів може стати розвиток гірських мікро-курортів у форматі *slow tourism*. Це можуть бути невеликі тематичні еко-садиби, розташовані поблизу мальовничих полонин та хребтів, де туристи отримують послуги тиші, релаксації, легких піших маршрутів, локальної кухні та майстер-класів. Такий продукт набирає популярності в умовах воєнного стану, оскільки внутрішні туристи шукають безпечніші, віддалені та спокійні місця для короткострокового відпочинку.

Перспективним є запуск бойківських етно-маршрутів у форматі «доріг ремесел». Це можуть бути поїздки селами з демонстрацією традиційного деревообробництва, ткацтва, музики, кухні, з можливістю участі в майстер-класах. На основі таких маршрутів можна створювати фестивальні продукти, гастротури, події сезонного характеру, що сприяло б розвитку локального бізнесу.

Цікаво виглядає потенціал для створення пригодницьких продуктів, зокрема маршрутів каньйонінгу, сімейного рафтингу на спокійніших ділянках річок Стрий та Стривай, організації підготовлених веломаршрутів уздовж гірських хребтів. За умови належної безпекової організації такі продукти можуть приваблювати молодь і внутрішніх туристів, котрі шукають активного відпочинку неподалік від дому.

Окремо варто відзначити можливість створення продуктів військово-історичної тематики, проте не в сенсі воєнізації туризму, а у форматі освітніх маршрутів і меморіальних локацій, що розповідають про сучасну історію, волонтерські ініціативи, допомогу переселенцям, трансформацію громад під час війни. Такі продукти важливі для внутрішнього туризму й формування національної пам'яті.

Унікальним для регіону може бути створення турів «дикої природи», де туристи за участі гідів знайомляться з природою Верховинського вододільного хребта, спостерігають за тваринами, вивчають флору та фауну,

ночують у спеціально створених притулках. Це безпечний і малозалежний від сезонності формат, якщо інфраструктура розвиватиметься поступово й екологічно відповідально.

Конкретним прикладом для території Турківщини може бути бойківський етно-маршрут і туристичний продукт з умовною назвою: **«Унікальність бойківської культури: від полонини до хати».**

Концепція продукту така: маршрут занурює туристів у традиційну культуру бойків через живі практики, локальні ремесла, автентичну гастрономію, природні ландшафти і безпосередню взаємодію з мешканцями. У центрі – не лише споглядання, а й участь: мандрівник проживає частину «бойківського повсякдення».

Маршрут (орієнтовний дводенний): бере початок у м. Львові та прямує до м. Самбір. Де ми зможемо відвідати ранчо "Білаки", яке знаходиться на виїзді із Самбора в сторону Старого Самбору.

Там ми зможемо побачити різні екзотичні тварини: леви, буйволи, ведмеді, олені, дикі кабанами, осли та інших. У великих вольєрах містяться страуси. На території ранчо є ресторан "Гостиний двір", в якому можна скуштувати екзотичні страви із страусинового м'яса.

Наступний населений пункт буде у Розлуч де туристи беруть участь у етно-кулінарному воркшопі з приготування бойківських страв: киселиця, банош, вареники з шкварками, печене тісто, місцева настоянка на травах, а також можна почути різні оповіді старожилів і побачити демонстрацією традиційного бойківського одягу. Пропонується також огляд *витоку р. Дністер*, розміщеного на схилі гори Чентіївка на висоті 818 м над рівнем моря, між селами Розлуч та Вовче. До пам'ятки веде частково маркований маршрут із села Розлуч. Біля витоку є місце для відпочинку та інформаційний стенд.

Далі переїзд у Либохору де група здійснює легкий похід на полонину перед гірським масивом Пікуй, знайомиться з традиційним полонинським способом життя та дегустує місцеві сирні продукти.

Такий туристичний продукт повністю прив'язаний до локальних особливостей, відображає автентичку Бойківщини й орієнтований на сучасний попит на культурний, активний та емоційний туризм.

За потреби до цього туру можна додавати нові послуги розширюючи тривалість перебування туристів. Їм можна запропонувати участь в створенні бойківського декоративного виробу з дерева або шкіри; ткацький майстер-клас; разом із майстринею — виготовлення бойківських вишиваних елементів одягу або лямівки. Можна додати «Полонинський блок» - знайомство з місцевими пастухами; дегустація автентичних сирів; участь у легкому полонинському господарюванні (заготівля трав, збирання молока, випасання овець).

Такий маршрут і продукт поєднує природні, культурні та етнографічні ресурси регіону, роблячи акцент на слабо комерціалізований, але автентичній спадщині бойків. Він не потребує великих інвестицій — спирається на локальних майстрів, громади та природне середовище. Маршрут може стати основою для ширшого бренду «Бойківська стежка» та розвитку фестивалів, сезонних ярмарків, гастротурів, турів вихідного дня й форматів slow tourism.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки.

1. Рекреаційні ресурси - це об'єкти, явища і процеси природного й антропогенного походження, що використовуються або можуть бути використані для розвитку рекреації та туризму.

2. Туристичні ресурси Львівської області формують багатий і різноманітний потенціал, який забезпечує розвиток рекреації та туризму на регіональному й національному рівнях. Область поєднує природні комплекси, унікальну історико-культурну спадщину та розвинені соціально-економічні умови, що створює сприятливі передумови для формування конкурентних туристичних продуктів. Разом ці ресурси становлять основу туристичної спеціалізації Львівщини та визначають напрямки її подальшого розвитку.

3. Історико-культурні ресурси Львівщини представлені значною кількістю архітектурних пам'яток, сакральних об'єктів, музеїв, археологічних пам'яток, традиційних бойківських, гуцульських і лемківських культурних ареалів. Львів як об'єкт світової спадщини ЮНЕСКО формує культурний центр регіону, а дрібніші міста та села зберігають автентичні традиції, дерев'яну сакральну архітектуру та історичні поселення. Цей пласт спадщини формує основу для культурно-пізнавальних, етнографічних, релігійних та подієвих туристичних продуктів.

4. Природні ресурси області включають різноманітні ландшафтні комплекси — від Карпатських хребтів і гірськолісових екосистем до передкарпатських долин та поліських територій на півночі. Мінеральні води Східниці й Трускавця, рекреаційні можливості Бещадського та Сколівського регіонів, чисте повітря, гірські річки та заповідні зони створюють передумови для розвитку лікувального, активного, гірськолижного й екотуризму. Природна різноманітність забезпечує широкий спектр видів відпочинку, хоча потребує зваженого екологічного використання.

5. Соціально-економічні ресурси охоплюють інфраструктуру, транспортну доступність, систему розміщення, лікувально-оздоровчі заклади, туристичний бізнес, а також людський потенціал і локальні традиції гостинності. Регіон має розвинену курортну сферу, значну кількість підприємств туристичного сервісу, вигідне прикордонне розташування та активні громади, здатні залучати туристичні інвестиції. Соціально-економічні чинники забезпечують функціонування туристичної галузі, хоча потребують модернізації та інноваційного розвитку.

6. Використання туристичних ресурсів Львівської області демонструє високий рівень диверсифікації, однак залишається залежним від сталості природних екосистем, збереження історико-культурної спадщини та ефективної організації туристичних потоків. Туризм розвивається у напрямку медичного, екологічного, культурного, активного та сільського відпочинку. Разом із тим існують проблеми нерівномірності розвитку територій, перевантаження окремих локацій, недостатньої інфраструктури в периферійних районах та потреби в оновленні туристичних продуктів.

7. Південно-Західна Бойківщина (Турківщина) має давню і цікаву історію свого краю і жителів, позитивні демографічні показники, що тільки може збільшувати цікавість туристів до мандрівок гірським районом Львівської області. До унікальних природних об'єктів Турківщини можна віднести витoki річки Дністер, р. Сян, г. Пікуй і Регіональний ландшафтний парк «Надсянський». Привабливими для туристів є гірські хребти: Верхньовисоцький вододільний, Розлуцький, Високий Верх. На Турківщині знаходиться одна з найгарніших полонин гірської Львівщини Буковецька, у східній частині якої височить гордо гора Пікуй.

8. Культурно-історична спадщина Турківщини становить великий інтерес насамперед з точки зору збереження у селах бойківської культури, а також наявності пам'яток старовинної архітектури. У гірських селах Турківщини налічується 24 архітектурні пам'ятки, включені у Державний реєстр культурного надбання, та 13 пам'яток місцевого значення. Це в

основному дерев'яні церкви та дзвіниці XVI-XIX століття. Серед сіл, відомих такими пам'ятками, слід назвати Нижнє Висоцьке, Либохору, Верхню Яблуньку, Комарники, Мохнате, Ісаї, а також село Розлуч.

9. Аналіз рекреаційних ресурсів району вказує на добре забезпечення природними та історико-культурними ресурсами. Проте, на низькому розвитку перебувають соціально-економічні ресурси району. Зокрема, недостатня кількість закладів харчування та розміщення, низький перелік відпочинкових послуг, а також погано розвинута транспортна інфраструктура. Туризм у досліджуваному регіоні слабо розвинений але має великі перспективи розвитку, оскільки природно-рекреаційний потенціал Турківщини Самбірського району Львівської області є одним з найпотужніших та привабливих в Українських Карпатах.

10. Сьогодні розвиток туризму у районі орієнтований на одноосібних туристів, які відвідують заклади розміщення в цьому районі. Незначного розвитку набув сільський зелений туризм, що підтверджується функціонуванням тут 33 агроосель. Функціонування двох гірськолижних комплексів дають можливість розвивати гірськолижний туризм, проте потужності цих об'єктів не в силах конкурувати із суміжними об'єктами (Славсько, Буковель та інші). У теплий період року об'єктом туристичного інтересу є г. Пікуй, походи на яку збільшились внаслідок відкритаття туристичного комплексу «Бойківський двір». На території району розроблено десять туристичних маршрутів, які мають культурно-пізнавальне призначення та здебільшого використовуються місцевими мешканцями. Проте, сучасний туристичний розвиток району є недостатній та зосереджений тільки на декількох об'єктах. Хоча аналіз рекреаційних ресурсів вказує на їх широку представленість та рівномірний розподіл по території всього району.

11. Узагальнюючи результати досліджень рекреаційних ресурсів, варто відзначити, що Південно-Західна Бойківщина (Турківщина) має великий ресурсний потенціал, який можна використовувати у туристичній

діяльності. Однак необхідно змінювати підходи до організації рекреаційного процесу в районі, покращувати інфраструктуру. На теренах Турківщини доцільно було б сприяти пріоритетному розвитку рекреаційному туризмі, оскільки цей вид туризму є найбільш масовим в досліджуваному регіоні. Більше того, природні ресурси району є таким, що постійно дозволятимуть, незалежно від кліматично-погодних умов та політико-економічної кон'юнктури розвивати туристичну індустрію. Особливої уваги заслуговує етнографічний туризм. Необхідно довести існуючий рівень готельного та ресторанного бізнесу до сучасних вимог і стандартів України, і міжнародних норм, для задоволення потреб відпочиваючих. В сучасних умовах необхідна реклама туристичних об'єктів Турківщини, яка на сьогодні практично відсутня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. №325/95-ВР.
2. Закон України – Про охорону культурної спадщини від 8 червня 2000 року, N 1805-III
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки» від 29.04. 2002 р. № 583/2002.
4. Агрокліматичний довідник по південних районах Львівської області. –К., 2001. – 83 с.
5. Андріанов М. С. Клімат/Андріанов М. С. // Природа Українських Карпат. –Львів:Вид-во Львів. ун-ту, 1968. –С.87–101
6. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика, термінологія, районування: монографія. Київ ВПЦ «Київський університет», 2001.395с.
7. Бордун О.Ю., Мальська М.П., Гео-соціо-економічна характеристика медичного туризму міста Львова: монографія.Рига: LAP LAMERT Academic Publishing, 2018.- 102с.
8. Бойківщина. Історико-етнографічне дослідження. – К.: Наукова думка, 1983. – 304 с.
9. Бойко М. Г. Методичні основи оцінювання економічних інтересів туристичних підприємств / М. Г. Бойко // Економічний часопис – XXI. – 2012. – № 9 - 10.
10. Безручко Л.С. Оцінка історико-культурних ресурсів Турківського району Львівської області для потреб туризму / Л.С. Безручко, Г.Я. Козак // Географія та туризм. - 2012.
11. Безручко Л.С. Методика оцінки туристичних історико-культурних ресурсів (на прикладі Турківського р-ну Львівської обл.) : Навчально-методичний посібник / За ред. проф. Р.Я. Береста / – Львів, 2013. – 160 с

12. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму рекреалогії та рекреаційної географії. – К.: Інститут туризму федерації профспілок України, 2001. – 130 с.
13. Бейдик О.О. Словник термінів і понять з географії туризму і рекреаційної географії / О.О. Бейдик. – К.: РВЦ «Київський університет», 2012. – 300 с.
14. Бутусов Г. Аналіз туристичного ринку України: стаття. Київ 2020. №5 с.8-10.
15. Гайда Ю. Турка – нова столиця Бойківщини. Туристичний довідник.- Ужгород: Патент, 2006. – С. 3
16. Горіна Г. Конкурентноспроможність країн у туристичній галузі: нові підходи до визначення: Вісник Хмельницького національного університету, 2015. №4, с.203-207.
17. Готельне господарство та туризм у Львівській області: Статистичний збірник – Львів.: Головне управління статистики у Львівській області, 2016 р. – 324 с.
18. Данилюк А.Г. Архітектурні перлини Бойківщини // Журнал «Краєзнавство і туристка». – № 1-2 (2-3), січень-квітень 2002р. – 22 с.
19. Данилюк А.Г. Народна архітектура Бойківщини. Житлове будівництво. – Львів: НВФ «Українські технології», 2004. – 168 с.
20. Долішній М.І., Беленький П.Ю., Бідак В.Я. та ін. Регіональна політика: методологія, методи, практика. – Львів: ІРД НАН України, 2002. – 719 с.
21. Друк В. Державне регулювання гірського туризму в Україні : розвиток організаційного та правового механізмів : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління / Вікторія Василівна Друк ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ : [б.в.], 2012. 19с.

22. Димочкіна В. Туристична привабливість населених пунктів Турківського району.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/b2835344-1fc4-423e-936e-525d8f2c11f2/content>

23. Довідник чинних міжнародних договорів України у сфері охорони довкілля / Кол.авт.:Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З. – Львів. – 2009. – 203 с

24. Заблоцька Р.О. Світовий ринок послуг: Підручник. 2-е вид. – К.: Знання України, 2009. – 280 с.

25. Івченко А.С. Вся Україна. – К.: ДНВП «Картографія», 2006. – 656 с., 1097 іл.

26. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник. – Чернівці: Книги. – ХХІ, 2008. – 344 с.

27. Концепція розвитку санаторно-курортної сфери, туризму і відпочинку у Львівській області / За ред. В.С. Кравціва. – Львів, 2000. – 43 с.

28. Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери. – Львів: ІРД НАН України, 2009. – 78 с.

29. Кравців В.С., Стадницький Ю.І. Гірська політика: міжнародні акти та світовий досвід. – Львів: ІРД НАН України, 2005. – 50 с.

30. Крачило Н.П. Географія туризму Київ: «Вища школа, 1987. – 208с.

31. Коротун С.І., Коротун О.П. Географічні чинники впливу на розвиток рекреаційно-туристичного комплексу Рівненської області // Теоретичні та прикладні проблеми сучасної географії перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції – Одеса 2009. – с.75-77.

32. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник / О. В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2006. – 206 с

33. Круль Г.Я. «Основи готельної справи». Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011
34. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. – 2 - ге вид. переробл., доп. - К. : Альтерпрес, 2003. – 436 с.
35. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика. Навчальний посібник. – Київ: ТОВ «Центр учбової літератури», 2007. – 211 с.
36. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. Основи туристичного бізнесу. Навчальний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 360 с.
37. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К. : Знання, 2008. – 661 с.
38. Мальська М. П. Туристичний бізнес : теорія та практика: підручник. 2 - вид. перероб. та доп. / М. П. Мальська., В. В. Худо. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
39. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України В.І.Мацола. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2007. – 259 с
40. Мигалина Ю.Ю. Розвиток санаторно-курортної справи в Україні Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. 2011. - Випуск III (43)
41. Мацюк О.Я. Замки і фортеці Західної України. Історичні мандрівки. Художнє оформлення Івана Плесканка. – Львів: Центр Європи, 2005. – 192 с., видання 2-е виправлене та доповнене.
42. Мних Є. В. Економічний аналіз: Підручник: Вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.
43. Мороз С.А., Онопрієнко В.І., Бортник С.Ю. Методологія географічної науки. – К.: Заповіт, 1997. – 333 с.
44. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження: Монографія. – Львів: Світ, 2001. – 416 с.

45. Нагорна О. Турист у Львівських Карпатах // Журнал «Краєзнавство і туристка». – № 1-2 (2-3), січень-квітень 2006р. – 22 с.
46. Оцінка стану виконання підсумкових документів Всесвітнього саміту зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002) в Україні: Наукова доповідь / За ред. Л. Г. Руденка. – Київ: Академперіодика, 2004. – 208 с.
47. Паньків Н. Особливості використання природно-географічних ресурсів для розвитку туристичної індустрії гірських районів Львівської області Текст / Р. Паньків //Вісник Львівського інституту економіки і туризму. – Львів, 2008. – Вип. 3. – С. 207-208.
48. Паньків Н. Туристичне ресурсознавство: Навчальний посібник. Львів: Український бестселер, 2020. 238с.
49. Петранівський В. Л., Рутинськей М.Й., Туристичне краєзнавство. Київ: Знання 2006.- 575с.
50. Природа Львівської області / [за ред. проф. К. І. Геренчука]. –Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 2000. –150 с.
51. Проблеми географії та менеджменту туризму : Монографія / Явкін В.Г., Руденко В.П., Король О.Д. та ін. – Чернівці: Рута, 2006. – 260 с.
52. Рутинський М.Й. Географія туризму України. Навчально-методичний посібник: Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 160 с.
53. Семен С. У Карпатах б'ють джерела // Газета «За Вільну Україну». –№13 (72), 26-27 жовтня 2001 р. – 12 с.
54. Стадник В.В., Йохна М.А. Менеджмент: Підручник. Вид. 2-ге, вип., доп. – К.: Академвидав, 2007. – 472 с.
55. Стецюк О.В., Гамкало Н.В., Яворська І.Ю., Махновець О.І., Волошин О.П., Лозинська О. Я. 50+1. Туризм і відпочинок. Інвестиційні пропозиції Львівської області: Збірник інвестиційних пропозицій. – Львів, 2002. – 64 с.
56. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2002. – 334 с.

57. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу. Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010.- 336 с.
58. Словник іншомовних слів / Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [уклад.: Л. В. Музичко, Л. М. Шкарапута, С. М. Морозов]. – Вид. 2-ге, допов. та доопрац. – Київ: Наукова думка, 2019. – 785 с.
59. Тирик Я. Турківщина: Туристсько-краєзнавчий путівник. – Львів: ВНТЛ, 2000. – 118 с. с. 34
60. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
61. Україна ХХІ: Львівщина: міжнародний громадсько-інформаційний журнал, № 7, 2008. с.56-59.
62. Чудійович І. Рекураційно-туристичний залізничний маршрут Підзамче – Личаків – Винники на базі історичної залізниці Львів – Потутори та прилеглої інфраструктури парку «Знесіння». 2003.
63. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2001. – 744 с.
64. Адміністративне розташування Турківського району [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Адміністративний_устрій_Турківського_району
65. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/>
66. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2004/14_8/16.pdf
67. Пікуй – ландшафтний заказник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Пікуй_\(заказник\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Пікуй_(заказник))
68. «Сколівські Бескиди» – національний природний парк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сколівські_Бескиди/

69. ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lpnu.ua/news/populiaryzatsiia-kulturnoi-spadshchyny-pid-chas-viiny-iak-ievropeiski-praktyky-dopomahaiut>

70. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Витік_річки_Дністер

71. Конвенція ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

72. Конституція України від 28.06.1996 року з останніми змінами // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

73. Кулінарна традиція бойків: від князівських часів до сьогодення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/article/naprykintsi-dnya/kulinarna-tradytsiya-boykiv-vid-knyazivskykh-chasiv-do-sohodennya>

74. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Турківський_район

75. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/napryami-pidvischennya-investiciynoi-privablivosti-prikordonnikh>

76. Воронко Б. Витоки шляхетських родів Турківщини (До історії Івана Волоха з Турки)– Львів: Камула, 2008. – 336 с.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

77. [Електронний ресурс].–Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Сян>

78. [Електроннийресурс].–Режим доступу: <http://carpathian.land/nadsyanskyu>

79. [Електронний ресурс].–Режим доступу: <https://www.karpatsky-zamok.com/>

80. [Електронний ресурс].–Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Західний_реабілітаційно_–_спортивний_центр

81. [Електронний ресурс].–Режим доступу:
<https://www.karpaty.info/ua/uk/lv/sm/rozluch/hotels/sobin/>
82. [Електронний ресурс].–Режим доступу:
[https://uk.wikipedia.org/wiki/Церква_Собору_Пресвятої_Богородиці_\(Матків\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Церква_Собору_Пресвятої_Богородиці_(Матків))
83. [Електронний ресурс].–Режим доступу:
https://zaxid.net/na_turkivshhini_vidbudutsya_vi_vsesvitni_boykivski_festini_n1431796
84. [Електронний ресурс].–Режим доступу:https://uk.wikipedia.org/wiki/Регіональний_ландшафтний_парк_«Надсянський»
85. Uzhok Pass // Wikipedia. – Режим доступу:
https://en.wikipedia.org/wiki/Uzhok_Pass
86. Veretskyi Pass // Wikipedia. – Режим доступу:
https://en.wikipedia.org/wiki/Veretsky_Pass
87. Розлуч — гірськолижний відпочинок // Karpaty.info. – Режим доступу:<https://www.karpaty.info/>
88. Європейський вододіл у Карпатах // Екологічний портал «Природа України». – Режим доступу:<https://pryroda.in.ua>

ДОДАТКИ

SWOT – аналіз рекреаційних ресурсів Турківського району

Сильні сторони	Слабкі сторони	Сприятливі умови	Потенційні загрози
ПРИРОДНІ УМОВИ ТА РЕСУРСИ			
<i>Фізико-географічне положення</i>			
Локалізація у гірській частині області Сусідство з країною-членом ЄС	Периферійне розташування у масштабах області Значна відділеність від обласного центру Проблеми візового режиму	Розширення співпраці з сусідніми районами Львівщини та Польщею	Сповільнення процесів економічного реформування у державі Прикордонна ізоляція після розширення ЄС
<i>Кліматичні умови</i>			
Достатній коефіцієнт зволоження і суми активних температур для проживання ведення с/г виробництва, надання бальнеологічних і рекреаційних послуг	Зростання частоти відлиг, нестійкий сніговий покрив	Розвиток тваринництва і рослинництва Розширення сфери туристичних, рекреаційних та лікувальних послуг	Природні катаклізми
<i>Грунтовий покрив</i>			
Бурі лісові кислі середньосуглинкові та дерново-буроземні ґрунти, придатні для збалансованого розвитку лісівництва і с/г	Значна площа змитих і еродованих ґрунтів Відсутність сертифікації ґрунтів	Розвиток рільництва і тваринництва Проведення сертифікації ґрунтів та забезпечення їхньої охорони	Забруднення засобами захисту рослин за умови екстенсифікації с/г виробництва Слабка стійкість ґрунтів до забруднення
<i>Води і водні ресурси</i>			
Розвинена річкова мережа Наявність запасів мінеральних вод	Слабка вивченість властивостей лікувальних вод і джерел інших питних вод Відсутність відмежування берегозахисних ділянок у лісах ОКЛГП «Галсільліс»	Один з найвищих у області показників водозабезпечення території місцевим стоком Значні перспективи щодо надання лікувальних послуг	Забруднення поверхневих вод та підземних водоносних горизонтів комунальними та с/г стоками Висока ймовірність паводків і повеней
<i>Мінерально-сировинні ресурси</i>			
Наявність родовищ нафти і газу	Відсутність вітчизняних	Використання нових технологій	Залежність від сировинної

Сильні сторони	Слабкі сторони	Сприятливі умови	Потенційні загрози
Розробка нерудних корисних копалин та бальнеологічних ресурсів Наявність потужних геологорозвідувальних партій у регіоні	технологій видобутку нафти і газу із значних глибин Висначення запасів ресурсів з групи будівельних матеріалів	розвитку родовищ нафти і газу	бази паливно-енергетичної групи ресурсів Відсутність інвестицій у розвиток коштів на проведення пошукових робіт
<i>Рослинні ресурси</i>			
Розташування у межах Карпатського геоботанічного округу букових лісів	Значна трансформованість лісового покриву території Самовільне вилучення деревних і недеревних ресурсів Наявність значної кількості приватних пилорам	Сприяння природному поновленню корінного типу лісового покриву Поширення дії Програми «Ліси України»	Темпи проведення аграрної реформи і розпаювання земель Стан лісів Низький рівень додобиру населення Законодавча нерегульованість питання планів переробки лісу на приватних пилорамах
<i>Тваринні ресурси</i>			
Високий рівень біорізноманіття тваринного світу Наявність ресурсів мисливської фауни	Зникнення із складу фауни району значної кількості видів Локалізація мисливських угідь у прикордонній смузі та у межах природоохоронного об'єкту браконьєрство	відтворення природних екотопів для рослиноїдних та хижих ссавців розбудова екологічної мережі території	темпи проведення аграрної реформи і розпаювання земель подальше зниження видового різноманіття
<i>Ліси, зелені зони</i>			
високий відсоток лісопокритої території наявність ялицево-букових, ялицевих, ялицево-смереково-букових деревостанів наявність цінних типів рослинних угруповань	значні площі чагарників (ялівчників); всихання вторинних смерекових лісів; стан придорожніх зелених смуг відсутність	реконструкція вторинних деревостанів мораторій на рубки у ялицево-букових лісах Карпат поширення програми «Ліси України»	несанкціоновані рубки відсутність розподілу гірських лісів, що потрапляють під закон України «Про

Сильні сторони	Слабкі сторони	Сприятливі умови	Потенційні загрози
	відмежування берегозахисних ділянок у лісах ОКЛГП «Галсільліс» недотримання природоохоронного законодавства		мораторій ...» у лісах Турківського ДП ЛГП «Галсільліс» низький рівень добробуту та екологічної свідомості населення недостатнє фінансування природоохоронних заходів
Заповідні території та об'єкти, охорона потенційних місць та ресурсів для рекреації та лікування			
дуже високий рівень заповідання території наявність природоохоронного об'єкту міжнародного значення наявність ресурсів для рекреації, лікування та туризму прокладення науково-пізнавальних стежок і маршрутів у межах об'єктів природоохоронного фонду науковий туризм	низький ступінь вивченості території на предмет наявності червонокнижкових видів рослин і тварин недотримання вимог природоохоронного законодавства суб'єктами господарювання та місцевими мешканцями відсутність інформації щодо рекреаційної та туристичної ємності території загалом і природоохоронних об'єктів зокрема	впорядкування заповідного фонду району шляхом створення екологічних коридорів розвиток міжнародної співпраці у межах МРБ «Східні Карпати» використання наукового потенціалу Львова	брак коштів на проведення досліджень в обласному і районному природоохоронному бюджетах відсутність фінансування діяльності адміністрації РЛП «Надсянський» непроведена сертифікація джерел мінеральних вод на території району не встановлена туристична та рекреаційна ємність території
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РЕСУРС			
Людський потенціал			
високий індекс людського розвитку; збереження позитивної динаміки народжуваності, середньої очікуваної тривалості життя: висока мобільність та адаптивність населення;	звуження демографічної основи відтворення населення через соціальні чинники; поширення	забезпечення демографічної стабільності шляхом підвищення стандартів життя; підвищення	політична дестабілізація та неспроможність влади приймати узгоджені

Сильні сторони	Слабкі сторони	Сприятливі умови	Потенційні загрози
наявність значних резервів трудових ресурсів; задовільний рівень середньої освіти; історично сформовані зв'язки населення з прикордонними країнами; сформована система мотиваційних установок населення.	непродуктивної самозайнятості та тіньового працевлаштування; високий рівень зовнішньої міграції; наявність осередків тривалого безробіття;	культури населення щодо здорового способу життя; підвищення якості трудового потенціалу за рахунок створення кваліфікованих робочих місць; підвищення конкурентоспроможності населення шляхом досягнення високої якості освіти та інформаційного забезпечення; системне формування культурно-мистецької сфери з використанням етнокультурних підходів;	рішення на різних рівнях влади; низькі державні соціальні стандарти; господарські ризики, які впливають на сферу соціально-демографічних і соціально-економічних відносин (інвестиційні, технологічні, підприємницькі); зниження рівня реальних доходів населення; відсутність доходів для забезпечення якості життя (освіта, охорона здоров'я, культура).
Економічний потенціал			
наявність підприємств малого та середнього бізнесу, які мають перспективу розвитку у будівельній, транспортній, деревообробній промисловостях; наявність достатньої сировинної бази для лісопереробної промисловості, окремих видів харчової промисловостей; інвестиційна провабливість регіону; схильність населення до підприємництва;	недостатня конкурентоспроможність виробництва; низький рівень інноваційної діяльності; дрібнотоварність сільськогосподарського виробництва; недостатній рівень використання мінерально-сировинних ресурсів; неефективна система розподілу	розвиток нових виробництв у результаті реалізації нових інвестиційних проєктів зацікавленість потенційних інвесторів у спорудженні об'єктів малої гідроенергетики; зростання кількості інноваційно-активних підприємств; розвиток кластерів	недосконалість законодавства обробної та добувної промисловості збільшення конкуренції з боку національних та міжнародних центрів: ЄС (у сфері високих технологій), Угорщина, Польща, Чехія (у харчовій галузі);

Сильні сторони	Слабкі сторони	Сприятливі умови	Потенційні загрози
доступ до порівняно дешевих джерел сировини та ресурсів, що підвищує конкурентоспроможність продукції.	лісового фонду; дефіцит висококваліфікованих працівників інженерних та робітничих професій; нерозвиненість агропромислової кооперації; низький рівень агроінфраструктури; низьке технологічне забезпечення сільського господарства; відсутність потужних будівельних компаній	у сільському господарстві, харчовій, переробній, будівельній, туристично-рекреаційній галузях; розвиток екологічно чистих виробництв; посилення євроінтеграційних процесів у зв'язку із наближенням кордону ЄС, зростання кількості робочих місць, приведення структури експорту до міжнародних стандартів.	ввезення контрабандної продукції; нерозвиненість внутрішнього ринку, низька купівельна спроможність населення; конкуренція з боку інших регіонів; нестабільна політична ситуація в Україні.